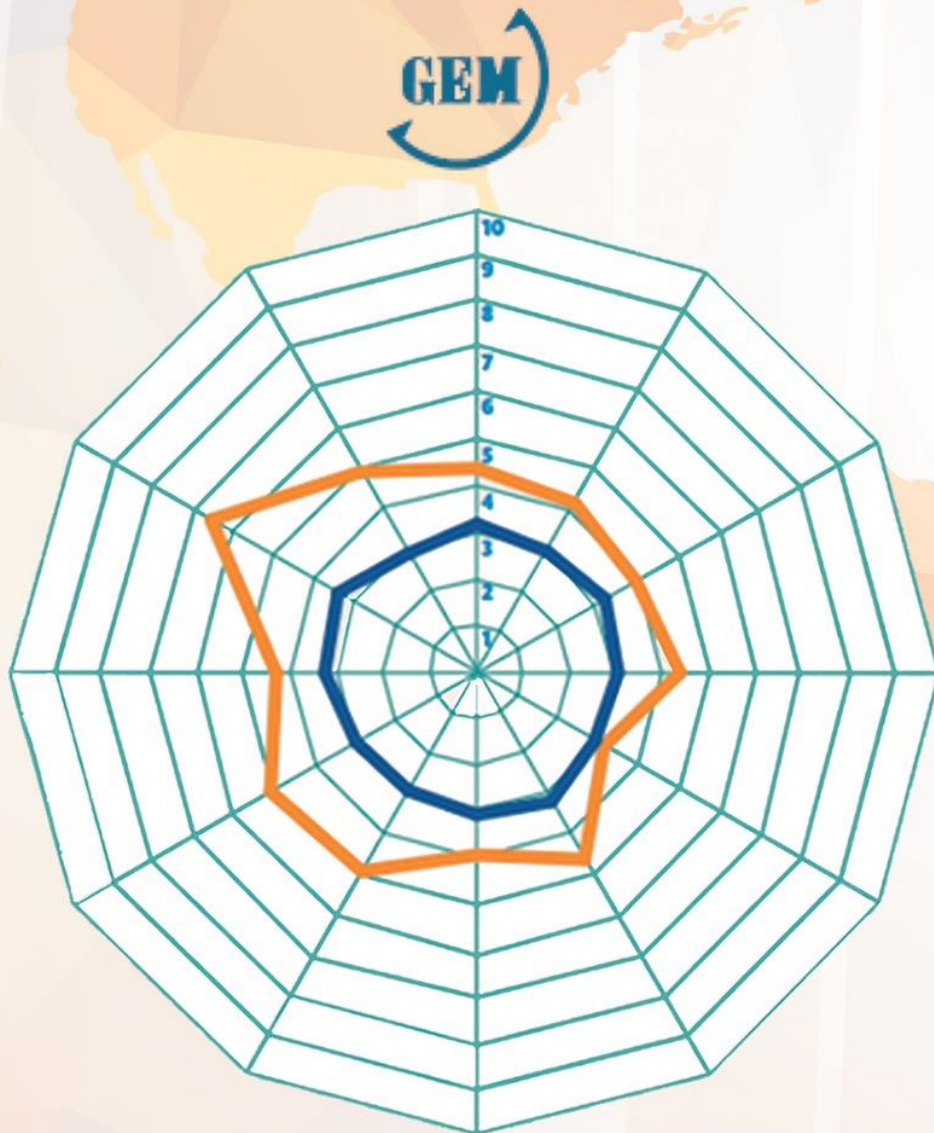

خلاصه گزارش دیده‌بان جهانی کار آفرینی

سال ۲۰۲۰ = ۲۰۲۱

ارزیابی شاخص‌های کار آفرینی در ایران

معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه مازندران
مدیریت فناوری و طرح‌های کاربردی

خلاصه گزارش دیده‌بان جهانی کار آفرینی

سال ۲۰۲۰-۲۰۲۱

ارزیابی شاخص‌های کار آفرینی در ایران

معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه مازندران

دکتر حجت غنودی
مدیر فناوری و طرح‌های کاربردی
دانشگاه مازندران

دکتر جمال قاسمی
معاون پژوهش و فناوری
دانشگاه مازندران

امیر حسین ینش پژوه
کارشناس فناوری و طرح‌های کاربردی
دانشگاه مازندران

خسایار جهانی
کارشناس فناوری و طرح‌های کاربردی
دانشگاه مازندران

فصل‌ها

- فصل اول: GEM و فعالیت‌های آن در دوران همه‌گیری کرونا ۸
- فصل دوم: اوضاع کسب‌وکارها در دوران همه‌گیری کرونا ۱۶
- فصل سوم: کسب‌وکارهای نوپا و فرصت‌های موجود ۲۵
- فصل چهارم: بررسی کارآفرینان ۳۶
- فصل پنجم: تاثیر همه‌گیری کرونا بر کارآفرینی ۴۴
- فصل ششم: شرایط استارت‌آپ‌ها ۵۰

فهرست اشکال

- شکل ۱.۱ - چهارچوب مفهومی GEM ۱۰
- شکل ۱.۲ - مراحل کارآفرینی و شاخص‌های GEM ۱۱
- جدول ۱.۱ - دسته‌بندی منطقه‌ای و درآمدی کشورهای گزارش ۲۰۲۰ GEM ۱۳
- شکل ۱.۳ - تأثیر همه‌گیری بر درآمد خانوار (بزرگسالان ۱۸ تا ۶۴ ساله) ۱۴
- شکل ۲.۱ - شناخت افرادی که کسب‌وکار جدیدی را در دوران همه‌گیری آغاز کرده‌اند ۱۷
- شکل ۲.۲ - شناخت افرادی که در دوران همه‌گیری کسب‌وکار خود را راه‌اندازی کرده‌اند در برابر افرادی که کسب‌وکار خود را پایان داده‌اند ۱۸
- شکل ۲.۳ - در کشور من شروع کسب‌وکار راحت است ۱۹
- شکل ۲.۴ - در منطقه‌ای که زندگی می‌کنم فرصت‌های خوبی برای شروع یک کسب‌وکار وجود دارد ۱۹
- شکل ۲.۵ - در منطقه‌ای که زندگی می‌کنم فرصت‌های خوبی برای شروع یک کسب‌وکار وجود دارد (مقایسه بین سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰) ۲۰
- شکل ۲.۶ - آیا می‌خواهید در سه سال آینده کسب‌وکاری را راه‌اندازی کنید؟ ۲۱
- شکل ۲.۷ - همه‌گیری کرونا چقدر روی تصمیم شما مبنی بر شروع یک کسب‌وکار جدید تأثیر گذاشته است؟ ۲۲
- شکل ۲.۸ - داشتن آگاهی، تجربه و مهارت برای شروع یک کسب‌وکار ۲۳
- شکل ۲.۹ - با وجود فرصت‌های خوب، به دلیل ترس از شکست، کسب‌وکار آغاز نشده است ۲۴
- شکل ۳.۱ - مجموع فعالیت‌های کارآفرینانه و کسب‌وکارهای ثبت‌شده نوپا ۲۷
- شکل ۳.۲ - تقسیم‌بندی TEA براساس درآمد کشورها ۲۸
- شکل ۳.۳ - TEA در سال ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ ۲۹
- شکل ۳.۴ - کسب‌وکارهای ثبت‌شده (EBO) در سال ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ ۲۹
- شکل ۳.۵ - وجود و عدم فرصت‌های TEA ۳۰
- شکل ۳.۶ - وجود و عدم فرصت‌های EBO ۳۱
- شکل ۳.۷ - تناسب میان مشاغل خدماتی و مشاغل خدماتی مصرف‌کنندگان ۳۲
- شکل ۳.۸ - فعالیت کارآفرینی کارمندان ۳۲
- شکل ۳.۹ - میزان کسب‌وکارهای راه‌اندازی شده مستقل و وابسته ۳۳
- شکل ۳.۱۰ - مقایسه نرخ TEA و کسب‌وکارهای تعطیل‌شده ۳۴
- شکل ۳.۱۱ - نکات مثبت و منفی خروج از یک کسب‌وکار ۳۵

- شکل ۴.۱ - توزیع جنسیتی کارآفرینی نوپا ۳۷
- شکل ۴.۲ - فاصله نسبی بین کارآفرینان زن و مرد ۳۸
- شکل ۴.۳ - ارتباط کارآفرینی نوپا و سن در آمریکای لاتین، آسیای دور و میانه و خاورمیانه و آفریقا ۳۹
- شکل ۴.۴ - ارتباط کارآفرینی نوپا و سن در اروپا و آمریکای شمالی ۳۹
- جدول ۴.۱ - تغییرات در TEA بر اساس گروه سنی در سال ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ ۳۹
- شکل ۴.۵ - مقایسه تحصیلات کارآفرینان نوپا ۴۰
- شکل ۴.۶ - درصد انتظارات رشد کسب‌وکار TEA و EBO ۴۱
- شکل ۴.۷ - پیش‌بینی رشد کسب‌وکار در ۵ سال آینده و میزان ایجاد شغل مستقیم ۴۲
- شکل ۴.۸ - درصد بزرگسالانی که دارای کسب‌وکار جدید و یا قدیمی بوده و انتظار دارند که بیش از ۲۵ درصد درآمدشان از بازار خارج از کشور باشد ۴۳
- شکل ۵.۱ - درصد کارآفرینان نوپایی که عقیده دارند راه‌اندازی کسب‌وکار در دوران همه‌گیری سخت‌تر از شرایط قبل از کرونا است ۴۵
- شکل ۵.۲ - درصد افرادی که عقیده دارند همه‌گیری کرونا باعث تاخیر در راه‌اندازی کسب‌وکار می‌شود ۴۶
- شکل ۵.۳ - انگیزه راه‌اندازی کسب‌وکار ۴۷
- شکل ۵.۴ - انگیزه راه‌اندازی کسب‌وکار ۴۷
- شکل ۵.۵ - سطح درآمدی کارآفرینی نوپا در سه بخش محلی، ملی و بین‌المللی ۴۸
- شکل ۵.۶ - کسب‌وکارها با محصولات جدید در ابعاد محلی، ملی و بین‌المللی ۴۹
- شکل ۵.۷ - کسب‌وکارهایی که از فناوری جدید در روند تولید محصول استفاده می‌کنند ۴۹
- شکل ۶.۱ - سرمایه‌گذاری کارآفرینان نوپا بر روی یک استارت‌آپ فردی دیگر در سه سال گذشته ۵۱
- شکل ۶.۲ - مبلغ سرمایه‌گذاری شده بر روی استارت‌آپ‌ها ۵۲
- نقشه راه ایران ۵۳

فهرست جداول

- جدول ۱-۱ - دسته‌بندی منطقه‌ای و درآمدی کشورهای گزارش GEM ۲۰۲۰ ۱۳
- جدول ۴-۱ - تغییرات در TEA بر اساس گروه سنی در سال ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ ۳۹

کلمات کلیدی مرتبط با کارآفرینی

کارآفرینی

ایجاد یا استخراج ارزش اقتصادی.
کارآفرینی به‌عنوان تغییر ریسکی در
راه‌اندازی یک کسب‌وکار است که
امکان دارد شامل ارزش‌های دیگری
غیر از ارزش اقتصادی نیز باشد

کسب‌وکار

فعالیت کسب درآمد از تولید، خرید
یا فروش محصولات

استارت‌آپ

یک نهاد انسانی که برای ارائه
یک محصول یا خدمت جدید در
شرایط ابهام به‌وجود آمده‌است

درآمد سرانه

نسبت تولید ناخالص داخلی بر
جمعیت کشور

فصل اول

GEM و فعالیتهای آن در دوران همه‌گیری کرونا

دیده‌بان جهانی کارآفرینی^۱ چیست؟

در سال ۱۹۹۹ با مشارکت اعضای برجسته کشورهای فنلاند، ایرلند، آمریکا و انگلیس و همچنین دانشگاه بایسون و دانشکده کسب‌وکار لندن و حمایت بنیاد کارآفرینی کافمن، دیده‌بان جهانی کارآفرینی تاسیس شد. این دیده‌بان کنسرسیوم دانشگاهی مرکب از تیم‌های علمی-پژوهشی است. مأموریت اصلی دیده‌بان جهانی کارآفرینی ارزیابی و ارائه داده‌های پژوهشی معتبر در سطح بین‌المللی در خصوص فعالیت‌های کارآفرینانه است.

در سال اول پژوهش، این دیده‌بان تنها با ۱۰ کشور همکاری داشت، اما اکنون این عدد به بیش از ۱۰۰ کشور رسیده است.

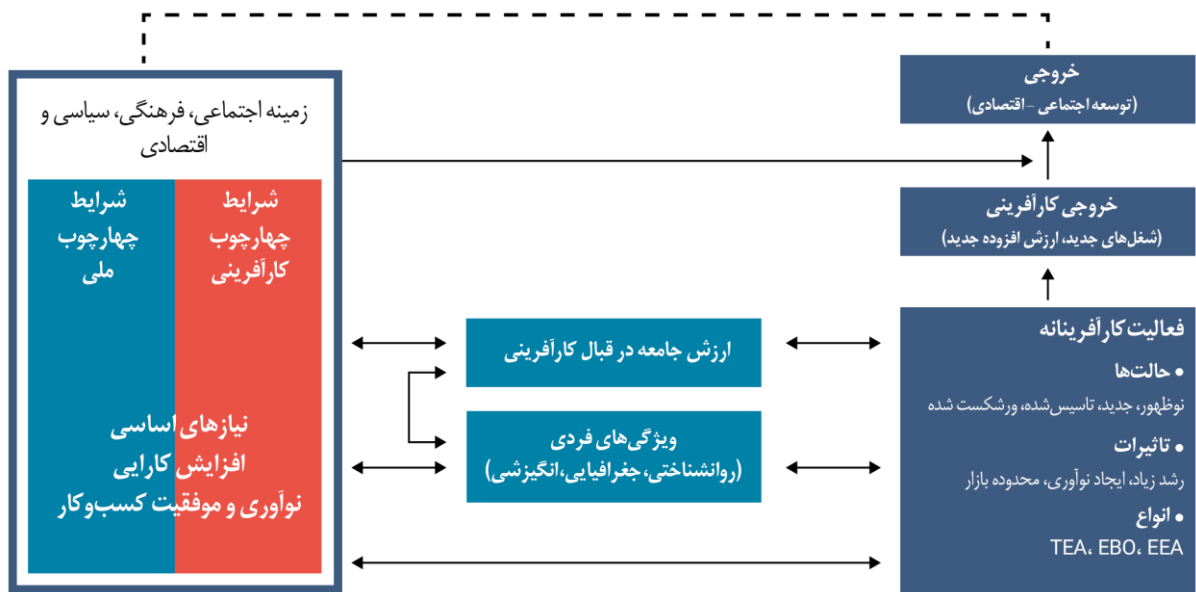
GEM دارای داده‌های بیش از ۲۲ سال مرتبط با کسب‌وکار و کارآفرینی بسیاری از کشورهاست (بیش از ۱۱۵ کشور). در حال حاضر بیش از ۱۰۰ کشور با این سازمان همکاری می‌کنند. همچنین سالانه ۲۰۰۰۰۰ مصاحبه با خبرگان و صاحب‌نظران در سنین مختلف انجام می‌دهد. این سازمان با بیش از ۵۰۰ متخصص و محقق حوزه کارآفرینی، بیش از ۳۰۰ انستیتو تحقیقاتی همکاری کرده و توسط بیش از ۲۰۰ انستیتو پشتیبانی مالی می‌شود.

دیده‌بان جهانی کارآفرینی بزرگ‌ترین و قدیمی‌ترین مرکز مطالعه کارآفرینی در جهان است. طبق تعریف این مرکز، کارآفرینی نوعی فعالیت راه‌اندازی و اجرای یک کسب‌وکار است. امسال بیست‌ودومین گزارش سالانه GEM منتشر شد که ۴۶ کشور در این پایش کلی شرکت داشتند و آمارهای مرتبط با کارآفرینی خود را در اختیار این مرکز قرار داده‌اند تا این مرکز بتواند تحلیل و مقایسه‌های متفاوتی را انجام دهد. در مجموع این گزارش‌های سالانه باعث خواهد شد که داده و اطلاعات بیش‌تری در اختیار مرکز و در نتیجه بقیه کشورها قرار گیرد که همین امر باعث می‌شود بررسی و تحلیل کلی و همه‌جانبه‌ای صورت گیرد.

گزارش ۲۰۲۰ دیده‌بان جهانی کارآفرینی بدون شک تحت تاثیر همه‌گیری کووید-۱۹ بوده است. در این گزارش مقایسه‌های مختلفی در رابطه با تغییراتی که این همه‌گیری بر اقتصاد گذاشته و مقیاس آن در کشورها با اقتصادهای مختلف صورت گرفته است. علاوه بر این، تاثیرات این همه‌گیری روی کارآفرینی، شغل‌ها و اثرات آن بر حال و آینده اقتصاد دنیا حائز اهمیت است.

^۱ Global Entrepreneurship Monitor (GEM)

شکل ۱.۱- چهارچوب مفهومی GEM

فعالیت‌های کارآفرینی برای تمامی اقتصادها حیاتی هستند، مخصوصاً در این دوران همه‌گیری. انجام فعالیت‌های مرتبط برای بازبایی از این شرایط و ایجاد فرصت‌ها، نوآوری و تفکرات جدید می‌تواند علاوه بر کم کردن میزان فقر، باعث ایجاد اقتصاد پایدار شود و بر روی آینده اقتصادی کشورها و دنیا تأثیر مثبتی بگذارد. در این‌جا، برای تحقق این امر، کارآفرینی نقش کلیدی را ایفا می‌کند و باعث ایجاد شغل، کسب و افزایش درآمد و در نهایت ایجاد ارزش افزوده در کشور خواهد شد. با وجود این که خیلی از کسب‌وکارها در دوران همه‌گیری کرونا آسیب دیده‌اند، اما بعضی‌ها نیز توانستند کسب‌وکار خود را رونق دهند که از جمله می‌توان از شرکت‌های دارویی و رستوران‌هایی با قابلیت «بیرون‌بردن غذا» نام برد. این گزارش منتشرشده اولین گزارش برپایه شواهد در سطح جهانی است که به بررسی چالش‌ها و فرصت‌ها می‌پردازد.

شکل ۱.۱ رابطه بین کارآفرینی در محل، منطقه و محیط ملی را نشان می‌دهد. لازم به ذکر است که اقتصاد، اجتماع و فرهنگ هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم روی کارآفرینی تأثیر می‌گذارد. همان‌طور که گفته شد، کارآفرینی بر روی توسعه اقتصادی، ایجاد شغل و ایجاد ارزش افزوده تأثیر بسزایی دارد. همچنین ابعاد اثرات کارآفرینی می‌تواند بسیار کوچک و یا گسترده باشد که در همه ابعاد برای کشور ارزش خواهد داشت. فعالیت‌های کارآفرینانه و در کنار آن زمینه اجتماعی، سیاسی و اقتصادی باعث خواهد شد شرایط چارچوب کارآفرینی در کشور مشخص شود و برنامه‌ها و نیازهای اساسی مرتبط با آن به جلو برود.

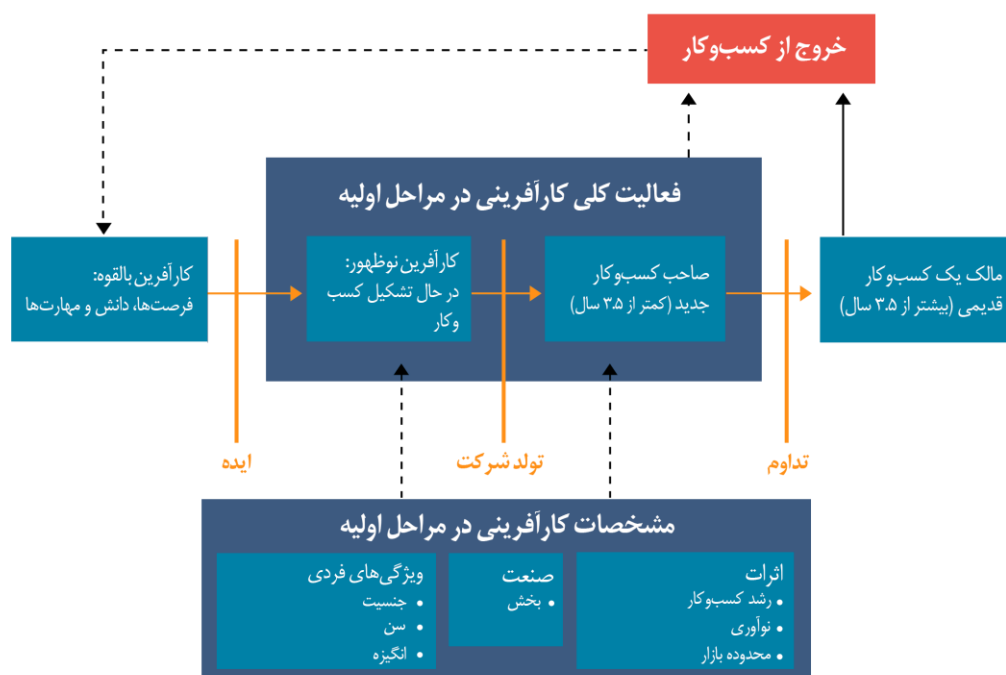
گزارش GEM شامل ۲ روش است. اولین روش بررسی جمعیت بزرگسال^۲ است که شامل نگرش‌ها و فعالیت‌های تعداد حدود ۲۰۰۰ فرد بزرگسال و حتی بیش‌تر، بین سنین ۱۸ الی ۶۴ سال در هر اقتصاد (هر کشور) است. نوع بررسی و مصاحبه هم به صورت حضوری و هم به صورت تلفنی بوده است که به دلیل شرایط، بیش‌تر مصاحبه‌ها آنلاین انجام شده است. سوالات پرسیده‌شده توسط پرسش‌کنندگان در هر کشور یکسان بوده است و بیش‌تر تمرکز بر رفتارها و نگرش‌های کارآفرینی، در کنار عنصرهای جمعیت‌شناسی مانند سن، جنسیت و تحصیلات می‌باشد.

^۲ Adult Population Survey (APS)

در مجموع، بررسی APS شامل رفتارها، نگرش‌ها و انتظارات بزرگسالان است که بسیار با بررسی شرکت‌ها و کسب‌وکارها متفاوت است. یعنی نتایج این نوع ارزیابی با نتایج بررسی شرکت‌ها تفاوت داشته و نوع تجزیه و تحلیل نیز متفاوت خواهد بود. این قضیه از آن بابت مهم است که بررسی هر فرد می‌تواند نحوه شروع و پایان یک کسب‌وکار را به صورت واقعی‌تر و خام نمایش دهد و در نتیجه در تحلیل و نتیجه‌گیری و بیان پیشنهادات واقعی گرایانه و مفیدتر عمل کرد. در مجموع بیش از ۱۴۰۰۰ شرکت‌کننده در گزارش ۲۰۲۰ جمعیت بزرگسال شرکت داشتند.

دومین نوع روش، بررسی کارشناسان ملی^۳ بود که روی عوامل موثر بر شروع یک کسب‌وکار و یا رشد و پایداری آن تمرکز دارد. همچنین بررسی جمعیت، وضع مالی و پشتیبانی‌های اجتماعی نیز انجام شد. علاوه بر این، نگاهی به نقش محیط به کارآفرینی و اثرات آن نیز انداخته شده است که برای مثال به نظر می‌رسد محیط تاثیر چندانی روی کارآفرینی ندارد؛ هم در راه‌اندازی و هم در رشد کسب‌وکار.

شکل ۱.۲ - مراحل کارآفرینی و شاخص‌های GEM

رویکرد GEM برای ارزیابی ملی کارآفرینی از طریق بررسی شرایط چارچوب کارآفرینی نه‌گانه است. از سهولت دسترسی به منابع مالی گرفته تا حمایت از کارآفرینان، آموزش آن‌ها و هزینه خدمات‌رسانی. چهارچوب کاری NES توسط گروهی از کارشناسان ارزیابی شد که هدف و بررسی آن با APS متفاوت است. در مجموع، برآیند APS و NES تصویری جامع و کامل از کارآفرینی ارائه می‌دهند.

^۳ National Expert Survey (NES)

شکل ۱.۲ شاخص‌های کارآفرینی GEM را با توجه به مراحل مربوط به پیشرفت شرکت یا یک کسب‌وکار تاسیس شده نشان می‌دهد. شاخص کلیدی GEM سطح کلی فعالیت کارآفرینی نوپا^۴ را بیان می‌کند که در واقع درصد بزرگسالانی است که درگیر ایجاد و راه‌اندازی کسب‌وکار جدیدی بوده و یا دارای کسب‌وکارند.

یکی دیگر از شاخص‌های مهم سطح مالکیت تجاری ثبت‌شده یا درصد بزرگسالانی است که صاحب یا مدیر یک کسب‌وکار هستند که تا حالا در این سمت بیش از ۴۲ ماه حقوق گرفته باشند که در جدول ۱.۲ به آن‌ها کارآفرینان قدیمی گفته شده است. جدول ۱.۲ در مجموع به پارامترهایی اشاره می‌کند که برای GEM مهم بوده و پرسش‌های مرتبط با آن را از پاسخ‌دهندگان ۴۳ کشور دنیا پرسیده است. تمامی پرسش‌ها در این گزارش تحت تاثیر یک چیز بوده که آن «همه‌گیری کرونا» است.

بلافاصله بعد از همه‌گیری کووید-۱۹ در دنیا، GEM سوالات مرتبط با شرایط جدید را در پرسشنامه‌های خود قرار و نحوه آنالیز نتایج و ... را متناسب با شرایط دنیا تغییر داد. به‌طور کل در دوران همه‌گیری، ویژگی‌ها و بخش‌هایی که به‌صورت همیشگی در گزارش‌های GEM می‌آمدند اندکی تغییر یافتند و با شرایط خاص جهان هماهنگ شدند.

تحقیق GEM در سال ۲۰۲۰ شامل ۴۶ تیم از ۴۶ کشور بود که ۴۳ تیم در بخش APS و ۴۵ تیم در بخش NES مشارکت داشتند. بیش‌تر کارهای تحقیقاتی این گزارش در سه‌ماهه سوم سال ۲۰۲۰ رقم خورد. کشورهای شرکت‌کننده در این تحقیق در جدول ۱.۱ مشخص و دسته‌بندی شده‌اند. لازم به ذکر است به دلیل شرکت نکردن تمامی کشورهای یک منطقه، بخشی برای مقایسه منطقه‌ای وجود ندارد.

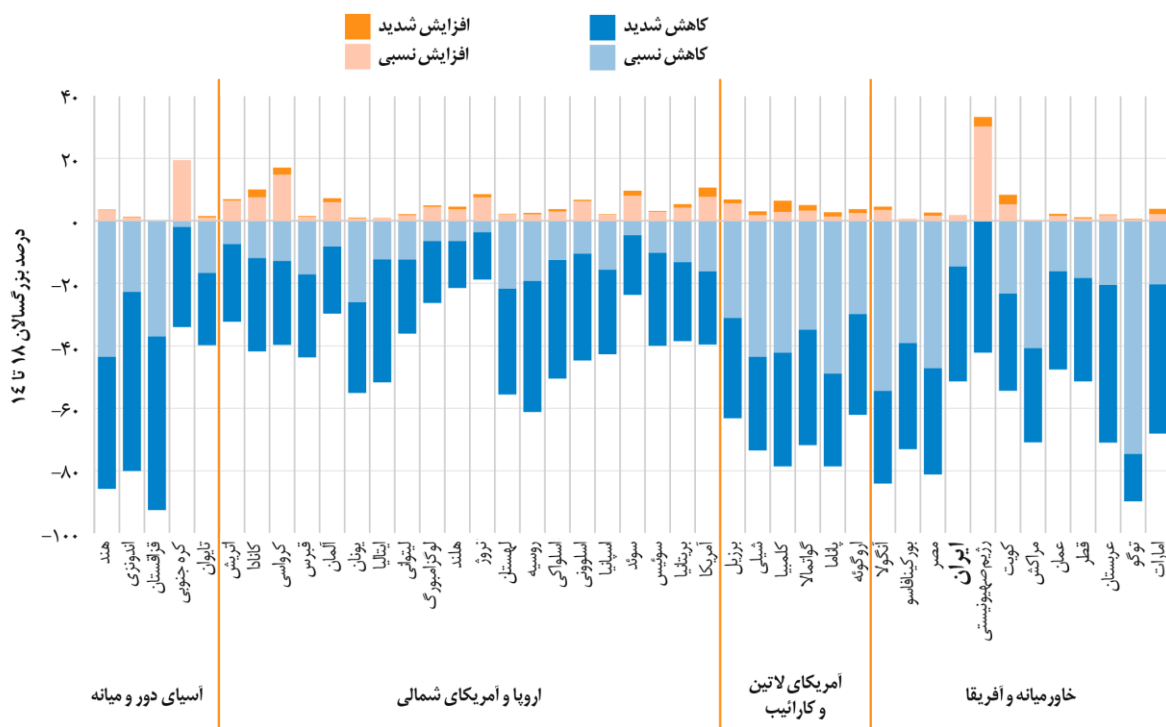
^۴Total early-stage Entrepreneurial Activity (TEA)

جدول ۱-۱- دسته‌بندی منطقه‌ای و درآمدی کشورهای گزارش ۲۰۲۰ GEM

مناطق بین المللی / گروه درآمدی	درآمد پایین	درآمد متوسط	درآمد بالا
خاورمیانه و آفریقا	آنغولا بورکینافاسو مصر مراکش گوتو	ایران	رژیم صهیونیستی کویت عمان قطر عربستان امارات
آسیای دور و میانه	هند	قزاقستان اندونزی	ژاپن کره جنوبی تایوان
آمریکای لاتین و کارائیب		برزیل کلمبیا کواتمالا مکزیک	شیلی پاناما پورتوریکو اروگوئه
اروپا و آمریکای شمالی		روسیه	اتریش کانادا کرواسی قبرس آلمان یونان ایتالیا لیتوانی لوکزامبورگ هلند نروژ لهستان اسلواکی اسلوونی اسپانیا سوئد سوئیس بریتانیا آمریکا

در این بررسی، منطقه خاورمیانه و آفریقا شامل ۱۲ کشور هستند، درحالی‌که در آسیای شرقی و مرکزی تنها ۶ کشور مشارکت داشتند. همچنین در این جدول نوع گروه درآمدی هر کشور نیز مشخص شده است. همان‌طور که دیده می‌شود، کشورهای آمریکایی و اروپایی دارای بزرگ‌ترین اقتصادها هستند.

شکل ۱۳ - تأثیر همه‌گیری بر درآمد خانوار (بزرگسالان ۱۸ تا ۶۴ ساله)

همه‌گیری ویروس کرونا موجب شد که رشد و تاسیس شرکت‌های خصوصی دستخوش تغییرات زیادی شود و بسیاری از این کسب‌وکارها با مشکلات مختلفی روبه‌رو شوند. همین مسائل موجب شد که نحوه نگاه گروه تحقیقاتی GEM به مشکلات و شیوه گزارش‌گیری اندکی تغییر و با شرایط موجود وفق پیدا کند. از همین رو، شرکت‌کنندگان در گزارش سال ۲۰۲۰ حدود ۱۳۰۰۰۰ نفر مصاحبه (APS) انجام داده‌اند و بیش از ۳۰۲ میلیون بزرگسال در بیش از ۱۲۰ کشور از سال ۱۹۹۹ تا کنون در بررسی‌های GEM شرکت کرده‌اند.

یکی از سوالات اصلی پرسیده‌شده APS از بزرگسالان ۱۸ الی ۶۴ سال این بود که چه میزان همه‌گیری کرونا روی درآمد خانوار آن‌ها تأثیر گذاشته بود. طبق شکل، اثر مثبت و منفی کووید-۱۹ زیاد است. به‌نظر می‌رسد که همه‌گیری کرونا حتی روی سرسخت‌ترین اقتصادها هم تأثیر گذاشته است. از میان ۴۳ اقتصاد بررسی‌شده در گزارش APS ۲۰۲۰، تنها در ۶ کشوری که همه‌گیری را تجربه کردند ۳۳٪ افراد شاهد کاهش درآمد بوده‌اند. از طرف دیگر، در ۱۳ کشور دیگر از هر ۳ بزرگسال، ۲ نفر (یعنی ۶۶٪) تحت تأثیر همه‌گیری کرونا بودند و درآمد خانواده‌شان کاهش یافت. با وجود این، نتایج گزارش از میان کشورهای اروپایی و آمریکایی نشان می‌دهد نصف پاسخ‌دهندگان ۵ کشور به علت همه‌گیری کرونا درآمدشان کاهش یافته است.

۵ کشوری که بیش‌ترین تأثیر منفی درآمدی را به علت همه‌گیری کرونا تجربه کردند عبارت‌اند از: توگو، آنگولا، پاناما، مصر و هند. ۴ کشور از این ۵ کشور دارای اقتصادی با درآمد پایین هستند. ۵ اقتصاد با کمترین تناسب و کاهش درآمد شدید خانوار عبارت‌اند از: رژیم صهیونیستی، کره جنوبی، نروژ، سوئد و هلند که احتمالاً وابسته به تناسب محرک اقتصادی مختص به خود هستند. همه این کشورها بخش‌های اقتصادی درآمد بالا محسوب می‌شود که در جدول ۱۰۱ نشان داده شده است.

شکل ۱.۳ نشان می‌دهد که بخش کمی از بزرگسالان نیز از افزایش درآمد خود در این دوران همه‌گیری خبر داده‌اند. بیش‌ترین افزایش درآمد خانوار را به ترتیب رژیم صهیونیستی، کره جنوبی و کرواسی تجربه کردند.

لازم به ذکر است که از میان ۵ سوال پرسیده‌شده در رابطه با تغییر درآمد خانوار، گزینه «تغییر غیر قابل محسوس» بیش‌ترین پاسخ بزرگسالان در میان ۲۶ اقتصاد بوده است که شامل تمامی کشورهای آمریکای شمالی و اروپایی، به استثنای روسیه می‌شود. همچنین در میان ۱۲ اقتصاد بررسی‌شده، بیش از نصف افراد بیان کردند که همه‌گیری تأثیر چندانی روی درآمد خانوار آن‌ها نداشته است. همچنین بسیاری از افرادی که کسب‌وکار جدیدی را شروع می‌کنند به حمایت ذی‌نفعان دیگر، مانند دوستان، آشنایان، خانواده و ... نیاز داشته و اتکا می‌کنند.

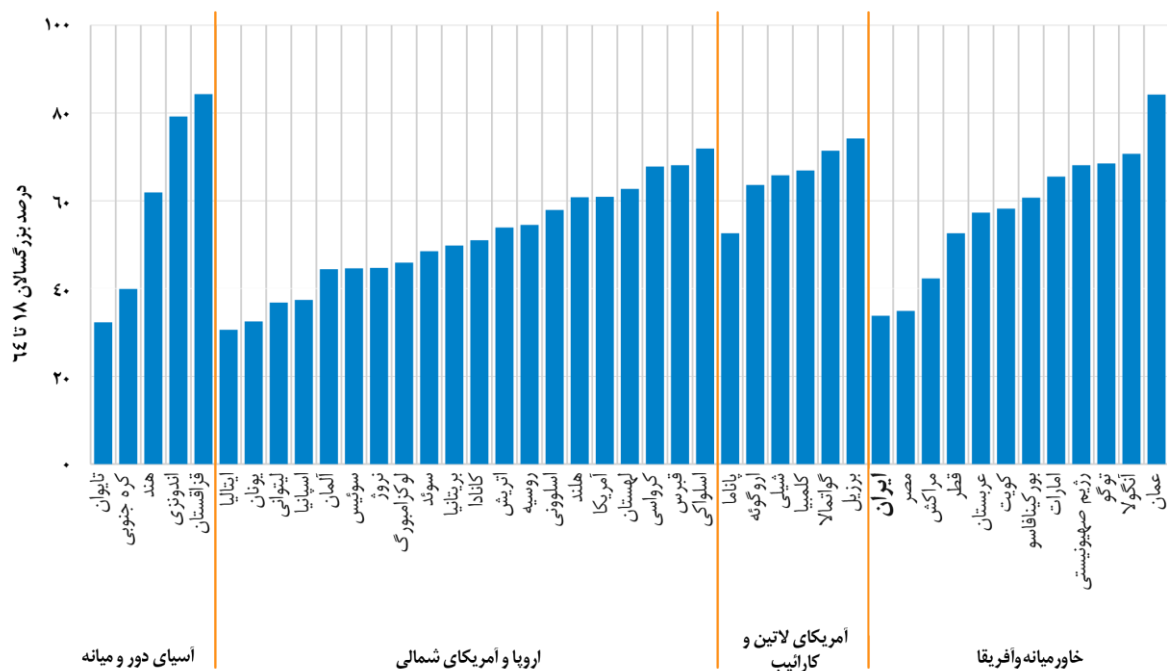
شروع یک کسب‌وکار نیازمند بررسی‌های مختلفی مانند شناسایی رقبای بازار هدف، ارزش‌گذاری، وضعیت انحصار کالا، قوانین محیطی و ... است. کارآفرینی به همان اندازه که پدیده اقتصادی است، اجتماعی نیز هست و در نتیجه نگرش و ادراک کارآفرینان و در مجموع جامعه حائز اهمیت است. از نظر بررسی رفتار مصرف‌کننده، کارآفرین فرقی با یک شخص معمولی ندارد که درواقع صاحب یک کسب‌وکار، چه تولیدکننده کالا، چه در بخش خدمات و ... است. برای ایجاد یک کسب‌وکار شخصی باید فرصت‌ها را شناسایی کرد و ریسک‌پذیر بود. همچنین ویژگی‌های شخصی در ایجاد یک کسب‌وکار و تداوم آن می‌تواند بسیار حائز اهمیت باشد.

در بررسی APS ناظر کارآفرینی جهانی، سوالات متعددی در رابطه با نگرش و ادراک در پرسشنامه‌ها وجود دارد. در سال ۲۰۲۰ به دلیل شرایط خاص دنیا، علاوه بر سوالات همیشگی، پرسش‌های جدیدی در رابطه با شناخت افرادی که در دوران کرونا کسب‌وکار جدیدی را آغاز کرده‌اند، پرسیده شده است. همچنین عکس این سوال، یعنی شناخت افرادی که در این دوران کسب‌وکار خود را تعطیل کرده‌اند نیز وجود دارد.

فصل دوم

اوضاع کسب و کارها در دوران همه گیری کرونا

شکل ۲.۱ - شناخت افرادی که کسبوکار جدیدی را در دوران همه‌گیری آغاز کرده‌اند

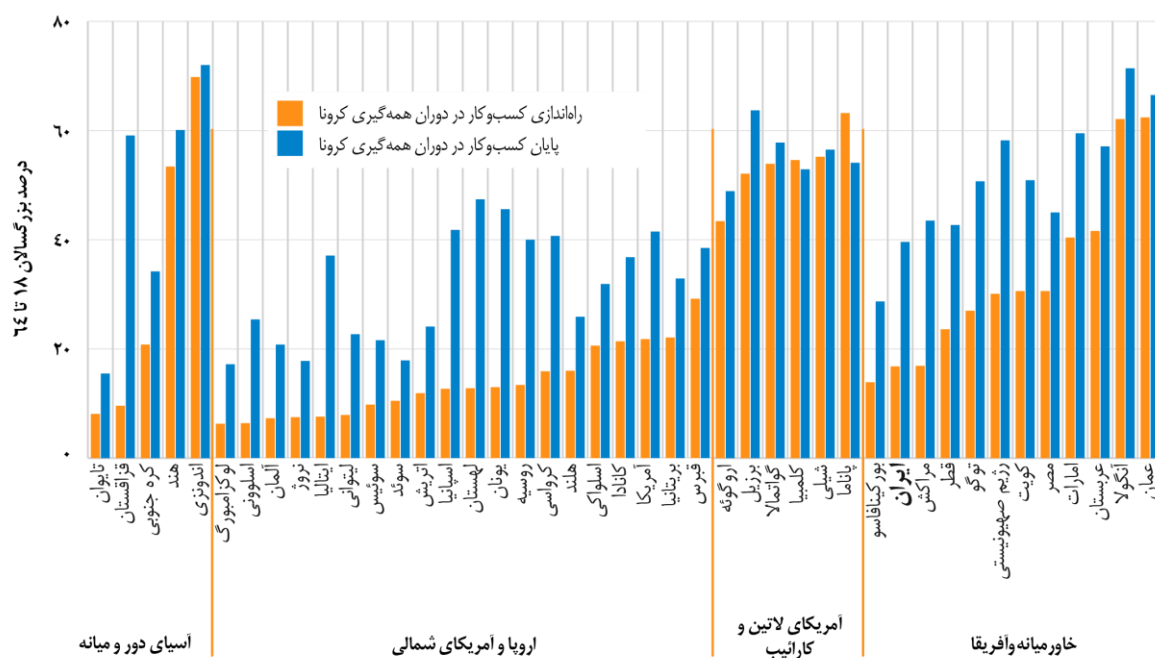

شکل ۲.۱ درصد بزرگسالان یک کشور را نشان می‌دهد که فردی را می‌شناسند که کسبوکاری را در دو سال گذشته شروع کرده است. همان‌طور که در شکل مشخص است اعداد مرتبط بسیار محدوده متفاوتی دارند. به‌علاوه، در بین کشورهای آسیایی، ایران کم‌ترین میزان راه‌اندازی کسبوکار را در میان پاسخ‌دهندگان داشته است. تقریباً همین پراکندگی در آسیای مرکزی و شرقی نیز مشاهده می‌شود و در میان آن‌ها تایوان کم‌ترین و قزاقستان بیش‌ترین ایجاد کسبوکار را داشته‌اند (لازم به ذکر است که این شکل براساس سوالاتی از افراد در رابطه با مشاهده شخصی در اطرافیان است که کسبوکاری را در دو سال گذشته شروع کرده باشد). چنین تنوعی در کشورهای آمریکایی دیده نمی‌شود و بین پاراگوئه و برزیل تفاوت چندانی وجود ندارد. در نهایت، از هر ۱۰ نفر در اروپا، ۳ نفر شخصی را می‌شناختند که در دو سال گذشته کسبوکار جدیدی را آغاز کرده است.

در شکل ۲.۲، شاهد جواب پرسش‌دهندگان به این سوال هستیم که آیا شخصی را می‌شناسید که در دو سال گذشته کسبوکار خود را تعطیل کرده باشد؟ نتایج این دو سوال که عکس هم هستند در کنار سوال اول (شکل ۲.۱) آمده است و می‌توان تحلیل خوبی از آن داشت. ستون نارنجی درصد افرادی را نشان می‌دهد که در دو سال گذشته، یکی از افرادی که می‌شناختند کسبوکاری را آغاز کرده بود، درحالی‌که رنگ آبی درصد افرادی را نشان می‌دهد که یکی از افرادی که می‌شناختند کسبوکار خود را از دست داده بود.

همان‌طور که در شکل زیر مشخص است در تمامی کشورها شاهد این هستیم که تعدادی از افراد کسبوکار جدیدی را آغاز کردند، مخصوصاً در کشورهای غیر اروپایی. اما در کشورهای اروپایی نسبت مشاغل ازدست‌رفته به راه‌اندازی شده بیش از ۲ است. به عبارت دیگر، در بسیاری از کشورهای اروپایی دو برابر میزان کسبوکار به‌وجودآمده، بیزنس ازدست‌رفته وجود دارد. در قسمت آسیا و آفریقا، ایران در سمت چپ نمودار قرار می‌گیرد و تقریباً اندکی بیش از دوبرابر شروع کسبوکار، مشاغل از دست رفته‌اند. از طرفی در سمت راست تصویر عمان قرار دارد که تقریباً به تعداد کسب‌کارهای ازدست‌رفته، کسبوکار جدید ایجاد شده است که از لحاظ آماری شبیه به کشور کرواسی است. از طرفی، در آمریکای لاتین و دریای کارائیب میزان این دو پارامتر تقریباً هم‌اندازه است.

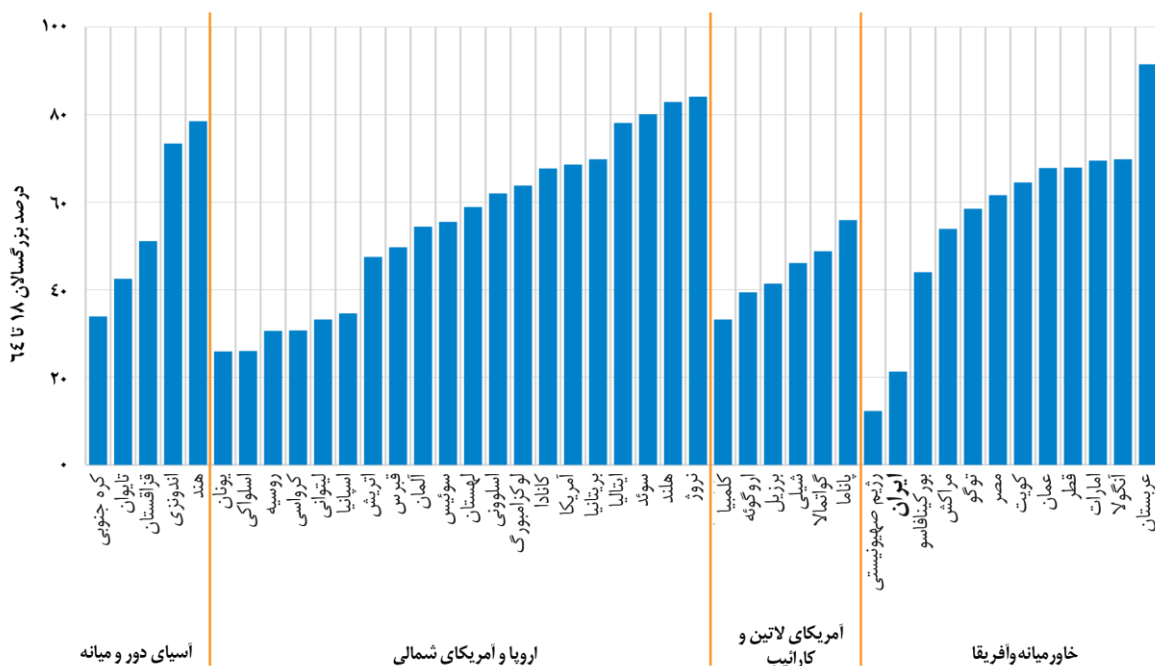
شکل ۲.۲ - شناخت افرادی که در دوران همه‌گیری کسبوکار خود را راه اندازی کرده‌اند در برابر افرادی که کسبوکار خود را پایان داده‌اند

جواب به این سوال که «آیا در کشور شما شروع یک کسبوکار آسان است یا خیر؟» می‌تواند نسبت به شرایط و در نتیجه نمودارهای دیگر ارتباط و پیوستگی قابل توجهی داشته باشد. درواقع اگر در یک کشور شروع یک کسبوکار راحت نبوده و دچار مشکلات زیادی باشد، مسلماً بسیاری از افراد به همین دلایل به دنبال شروع بیزنس خود نمی‌روند. بدیهی است هرچه قوانین به جای این که تسهیل‌کننده بوده و افراد را تشویق به کار کند، سخت‌تر و پیچیده‌تر باشد، نتیجه این خواهد شد که در شرایط یکسان با قوانین مختلف و مقایسه بین دو کشور می‌توان دید که میزان کارآفرینی میان آن دو اقتصاد متفاوت خواهد بود. در شکل ۲.۳ مشاهده می‌کنیم که از میان ۴۳ اقتصاد، در ۶ اقتصاد بیش از ۷۵٪ پاسخ‌دهندگان بیان داشتند که راه‌اندازی یک کسبوکار در کشورشان راحت است. نکته جالب توجه این است که شکل بخش اروپا و آمریکا با آفریقا و خاورمیانه یکی است. در بخش خاورمیانه و آفریقا، ایران در رتبه یکی مانده به آخر قرار دارد که یعنی ایجاد کسبوکار در کشور راحت نیست. دلایل مختلفی برای این امر وجود دارد که از آن می‌توان به شرایط ناپایدار اقتصادی، بروکراسی‌های اداری زیاد و هزینه‌های گزاف راه‌اندازی یک کسبوکار نام برد.

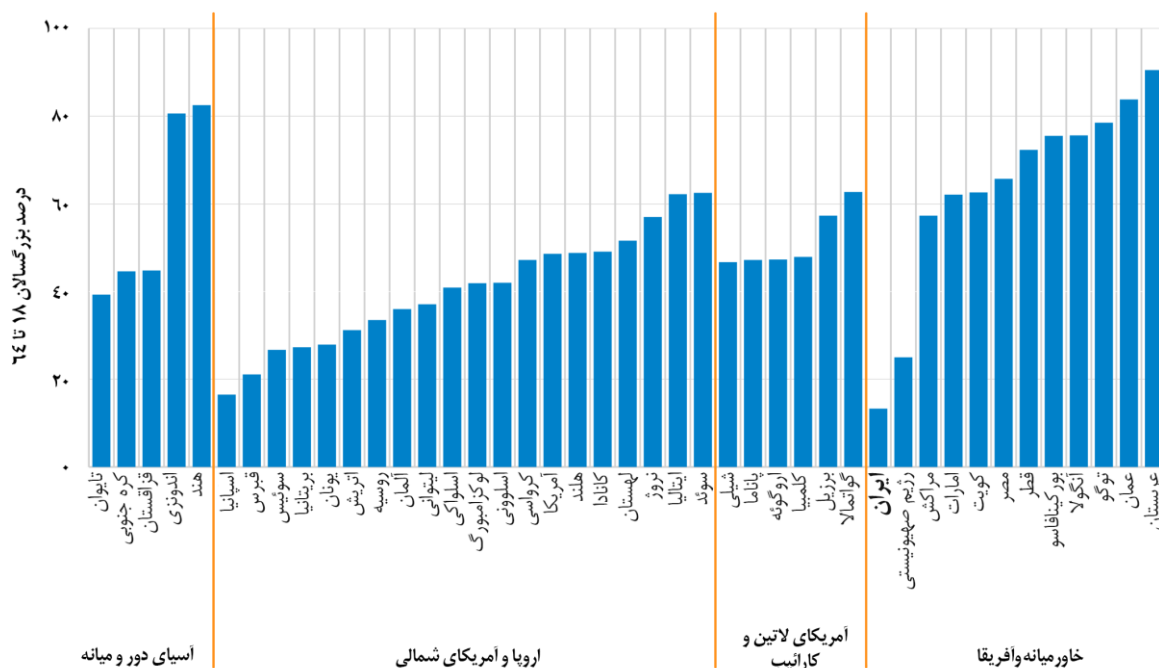
همان‌طور که گفته شد نبود قوانین تسهیل‌کننده برای ایجاد یک کسبوکار باعث ایجاد دلسردی در کارآفرینان بالقوه می‌شود و می‌تواند آن‌ها را از مسیر خود منحرف کند. با توجه به دو جدول ۲.۱ و ۲.۳ می‌توان میان قوانین مرتبط با ایجاد کسبوکار و کارآفرینی و همبستگی و رابطه معناداری را مشاهده کرد. برای مثال در کشورهای هند و اندونزی که در آسیای دور قرار دارند، پاسخ‌دهندگان تعداد زیادی از افراد را می‌شناختند که کسبوکار جدیدی را آغاز کرده‌اند. حال با توجه به جدول ۲.۳ می‌توان دید که ایجاد کسبوکار در این کشورها نیز راحت است. همین امر در خاورمیانه و آفریقا برای آنگولا و عربستان نیز صدق می‌کند. در اروپا نیز قبرس و اسلواکی دارای همین وضعیت هستند. مشخصاً می‌توان دریافت که رابطه مستقیم بین وجود شرایط ایجاد کسبوکار (شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی) بر روی کارآفرینان بالقوه و تعداد کسبوکارهای نوپا تاثیر خواهد گذاشت.

شکل ۲.۳ - در کشور من شروع کسب و کار راحت است

یکی دیگر از بخش‌های مهم در شروع یک کسب و کار شناسایی فرصت‌هاست. برای پیدا کردن چنین فرصت‌هایی باید نسبت به شرایط محیطی آگاهی داشت. بسیاری از پاسخ‌دهندگان معتقدند که فرصت‌های خوبی برای شروع یک کسب و کار در کشورشان وجود دارد. طبق شکل ۲.۴، در سال ۲۰۲۰ از میان ۴۳ اقتصاد، در ۸ تای آن‌ها، بیش از ۶۶ درصد افراد معتقد بودند که فرصت برای شروع یک کسب و کار مناسب است که تمام‌شان در کشورهای آسیای میانه، خاورمیانه و آفریقا هستند.

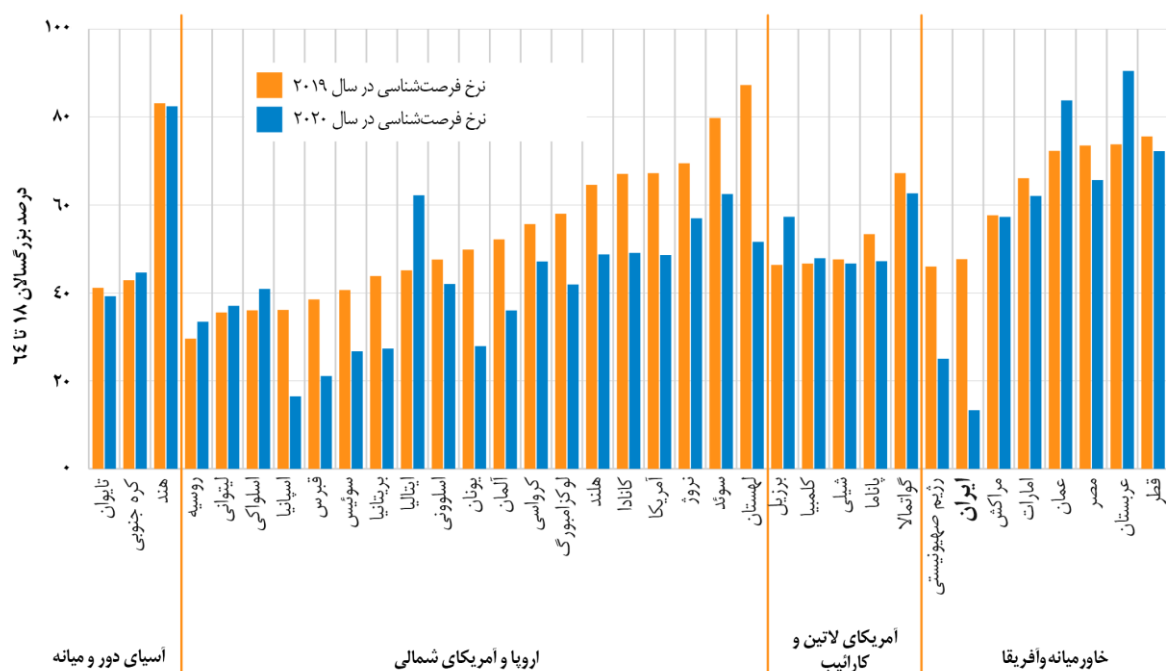
شکل ۲.۴ - در منطقه‌ای که زندگی می‌کنم فرصت‌های خوبی برای شروع یک کسب و کار وجود دارد

متأسفانه همان طور که در شکل می توان دید، ایران در این بخش ضعیف ترین در میان همه کشورهاست. این بدان معنی است که در کشور از نظر پاسخ دهندگان به پرسشنامه GEM، فرصت های شغلی و شرایط مناسب برای ایجاد یک کسب و کار دیده نمی شود. البته نمی توان از شکل ۲.۱ نیز غافل شد و تاثیر آن را بر روی این بخش هم نادیده گرفت، اما عوامل دیگری نیز دخیل هستند که از نظر شرکت کنندگان در این پایش کلی، فرصت های مناسبی برای شروع کسب و کار و در نتیجه رشد کارآفرینی در کشور وجود ندارد.

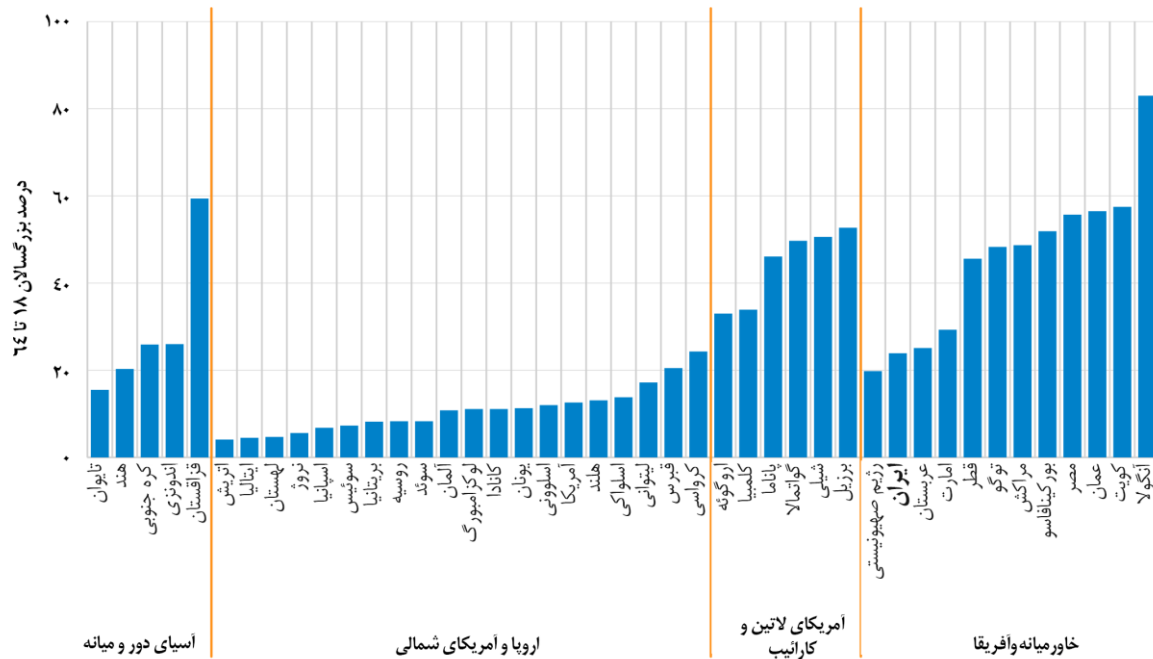
شکل ۲.۵ همان سوال شکل ۲.۴ در سال ۲۰۲۰ و ۲۰۱۹ قرار داده شده است که می توان با مقایسه این دو به چند نکته پی برد. اول این که درک فرصت ها توسط افراد در دو سال با یکدیگر تفاوت دارد. در سال ۲۰۱۹، فرصت ها در مجموع بیش تر از فرصت های درک شده در سال ۲۰۲۰ است که خب طبیعتاً دلیل اصلی این اختلاف همه گیری ویروس کروناست. نکته دوم فاصله زیاد بین این دو سال در اروپا و آمریکای شمالی است. طبق شکل ۲.۵ به جز ۴ کشور، فرصت درک شده در بقیه کشورهای این منطقه در سال ۲۰۲۰ نسبت به سال ۲۰۱۹ کاهش شدیدی داشته است. در این شکل ایران نیز جزو بدترین ها بوده و میزان درک فرصت شروع یک کسب و کار سال ۲۰۲۰ نسبت به سال ۲۰۱۹ تقریباً ۳۳ درصد شده است.

شکل ۲.۵ - در منطقه ای که زندگی می کنیم فرصت های خوبی برای شروع یک کسب و کار وجود دارد (مقایسه بین سال های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰)

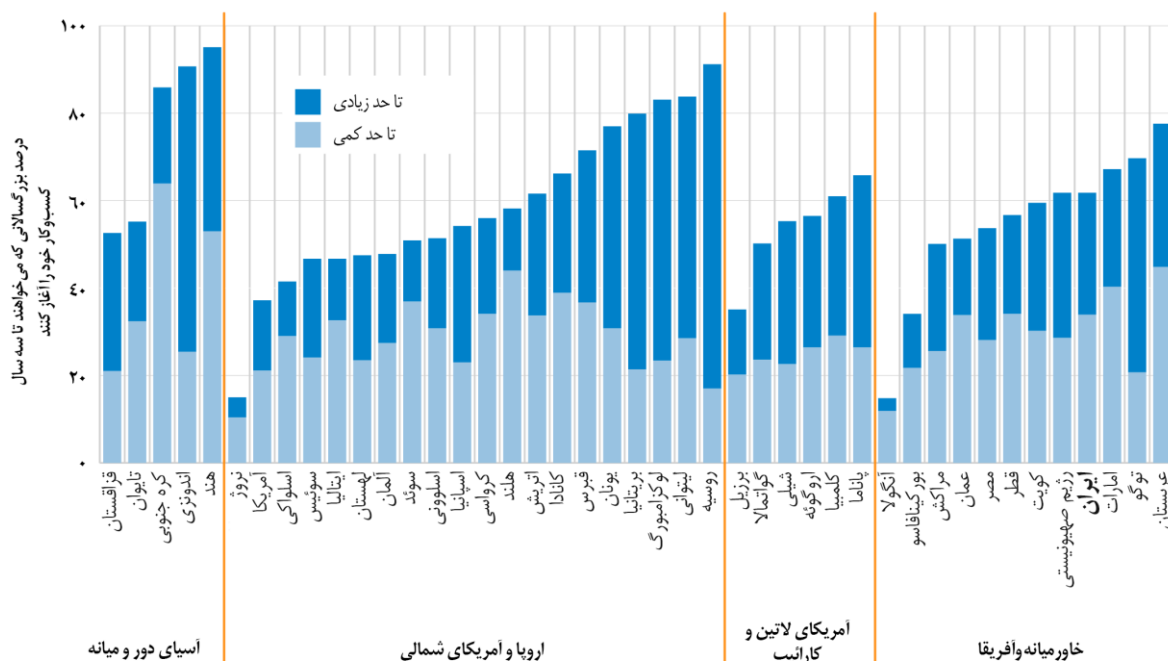
در شکل ۲.۶ تعداد افرادی مشخص می شود که می خواهند در سه سال آینده کسب و کاری را آغاز کنند. اوضاع در کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی اصلاً خوب نیست. همان طور که در شکل دیده می شود، در تمامی کشورهای این منطقه، بیش از ۸۰ درصد افراد قصد راه اندازی کسب و کار جدید را در سه سال آینده ندارند. این قضیه در منطقه خاور میانه و آفریقا اندکی فرق می کند و شرایط بهتر جلوه می کند. همچنین در آمریکای جنوبی و حوزه دریای کارائیب هم وضعیت مناسبی را شاهد هستیم، اما در بخش آسیای مرکزی و میانه فقط اوضاع قزاقستان نسبت به این پرسش مطلوب است. در ایران هم حدود ۲۰ درصد پاسخ دهندگان قصد راه اندازی کسب و کار جدید در سه سال آینده را دارند که این آمار اصلاً مناسب نیست و در رتبه دوم بدترین ها در منطقه آفریقا و خاور میانه جای می گیرد.

شکل ۲.۶ - آیا می‌خواهید در سه سال آینده کسبوکاری را راه‌اندازی کنید؟

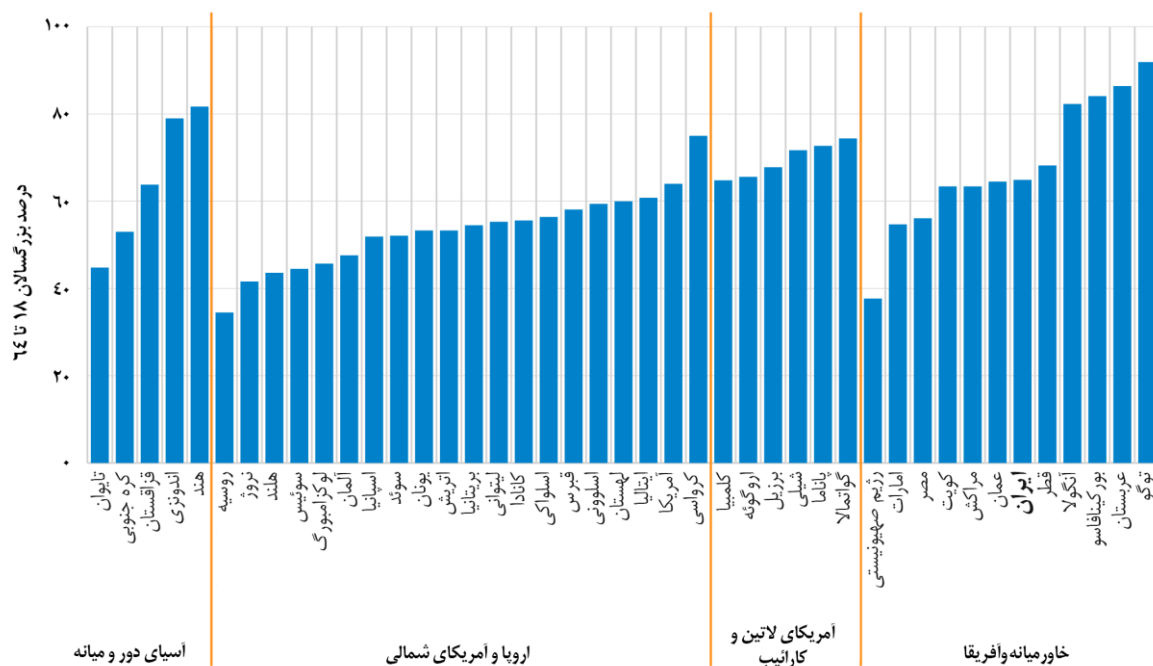
در جواب به این سوال که «همه‌گیری کووید-۱۹ چه تاثیری بر روی راه‌اندازی کسبوکار در سه سال آینده دارد؟» نتایج جالبی را می‌توان دید. در شکل ۲.۷ مشخص است که در ۳۲ کشور از ۴۳ کشور، بیش از نیمی از افراد اذعان داشتند که همه‌گیری روی تصمیم‌شان مبنی بر شروع یک کسبوکار تاثیر نسبتاً زیادی گذاشته است. در ایران نیز بیش از ۴۰٪ افراد تاثیر همه‌گیری بر روی شروع کسبوکار را قبول داشتند. می‌توان نتیجه گرفت که علاوه بر سهولت و یا عدم سهولت راه‌اندازی یک کسبوکار در کشور، همه‌گیری کرونا نیز بر روی تصمیم افراد برای شروع یک بیزنس تاثیر بسزایی گذاشته است. این عامل مختص یک کشور یا یک منطقه خاص نبوده و تقریباً کل دنیا را درگیر خود کرده است.

شکل ۲.۷- همه‌گیری کرونا چقدر روی تصمیم شما مبنی بر شروع یک کسب و کار جدید تاثیر گذاشته است؟

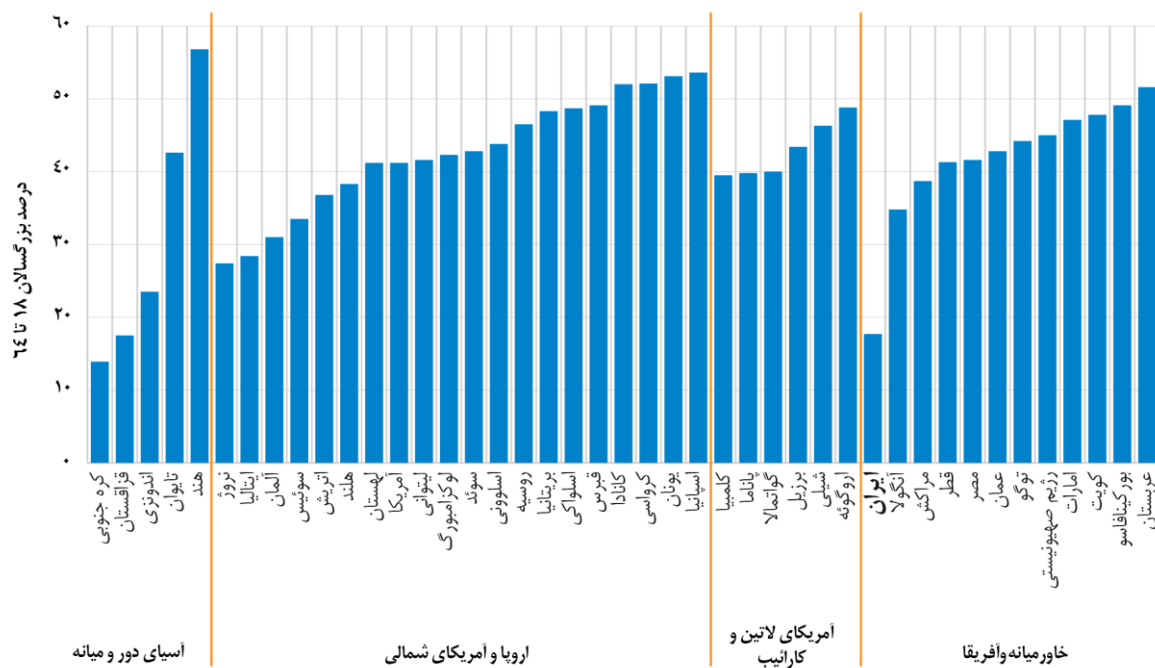
درحالی که خواستن و آگاهی نسبت به شرایط کار مهم است، به عمل رساندن چنین خواسته‌ای (تبدیل ایده به عمل) می‌تواند کار چندان آسانی نباشد، زیرا لزوماً هر کسب و کاری موفقیت‌آمیز نخواهد بود. در شکل بعدی، پاسخ به این سوال مشخص شده است که «آیا دانش، تجربه و مهارت شروع یک کسب و کار را دارید یا خیر؟». جواب به این سوال در شکل‌های ۲.۸ و ۲.۹ مشخص شده است. در میان ۴۳ کشور دنیا در پرسشنامه APS، حداقل بیش از $\frac{1}{3}$ افراد بیان کردند که از دانش، مهارت و تجربه خوبی برای شروع یک کسب و کار بهره‌مند هستند. برای مثال، در کشور هندوستان بیش از ۸۰٪ از پاسخ‌دهندگان فکر می‌کنند ویژگی‌های گفته‌شده برای شروع یک کسب و کار را دارند. در کشور ما، حدود ۷۰٪ از پاسخ‌دهندگان نیز به این سوال جواب مثبت داده‌اند. در بین کشورهای آسیایی، کشور توگو، عربستان و بورکینافاسو رتبه‌های اول تا سوم را دارند.

شکل ۲.۸ - داشتن آگاهی، تجربه و مهارت برای شروع یک کسب و کار

در شکل ۲.۹ سوال قبل با اندکی تفاوت مطرح شده است؛ یعنی این که آیا افراد با وجود دیدن فرصت‌های مناسب اقتصادی، کسب و کار را به دلیل «ترس شکست از آن» شروع نمی‌کنند. پرسش این سوال برای کشور ما نیز بسیار حائز اهمیت است، زیرا در شرایط اقتصادی کنونی، تورم افزایش یافته و بسیار از مشاغل از دست رفته‌اند. طبق شکل ۲.۹، در کشوری مانند هند، بیش از نیمی از افراد به دلیل وجود ترس از شکست کسب و کار جدید حاضر به راه‌اندازی آن نیستند، اما برای کشورهای مثل کره جنوبی، قزاقستان و اندونزی قضیه فرق می‌کند. پاسخ‌دهندگان ایرانی در جواب به این سوال که آیا حاضرند در این شرایط با دیدن فرصت، کسب و کار خود را شروع کنند یا خیر جوابی غیرمنتظره دادند. در ایران، تنها حدود ۱۸٪ از افراد حاضر به شروع یک کسب و کار جدید نیستند و ۸۲٪ از آن‌ها، در صورت دیدن فرصت مناسب، کسب و کار جدید خود را آغاز خواهند کرد. این در صورتی است که طبق آمارها، نرخ بیکاری تابستان امسال نسبت به سال گذشته بیش‌تر شده و ۱۳۰۰۰۰ نفر دیگر نیز بیکار شده‌اند. البته باید خاطرنشان کرد که در این سوال، صرفاً شروع یک کسب و کار مهم بوده و نه موفقیت آن. همین امر که افراد شرکت‌کننده در این گزارش بیان داشتند که در صورت دیدن فرصت کسب و کار را آغاز می‌کنند نشان از وجود پتانسیل خوب در میان آرا‌فرینان بالقوه دارد که در صورت وجود ثبات محیطی می‌توان امیدوار بود بسیاری از این موارد بالقوه تبدیل به بالفعل شود.

شکل ۲.۹ - با وجود فرصت‌های خوب، به دلیل ترس از شکست، کسب و کار آغاز نشده است

فصل سوم

کسب و کارهای نوپا و فرصت‌های موجود

سطح کارآفرینی در سال ۲۰۲۰

در قسمت‌های قبل بیش‌تر سوال‌ها مربوط به درک و نگاه افراد به کسب‌وکار و شرایط حاکم بر محیط پیرامون مطرح بود. تمام سوالات مطرح‌شده حائز این نکته بودند که دیدگاه کلی افراد نسبت به جو اقتصادی در دوران همه‌گیری چگونه بوده و چه تاثیری روی اقتصاد خواهد گذاشت. علاوه‌بر این سوالات، پرسش‌های دیگری که باید مطرح شود در حوزه عملیاتی است. به عبارتی یعنی جدا از نگاه افراد به پتانسیل کسب‌وکار، چقدر از اهداف و ایده‌ها عملی شده و کسب‌وکار جدید شکل گرفته و چقدر از آن از بین رفته است. تمامی سوالات و آمارهای مربوط به بخش اجرایی کارآفرینی مطمئناً از اهمیت زیادی برخوردار است، زیرا در مجموع این بنگاه‌های کسب‌وکار هستند که روی اقتصاد و چرخش پول تاثیر دارند. در گزارش GEM برای اندازه‌گیری مقیاس و معیار کسب‌وکارها، چند پارامتر مهم مطرح می‌باشد. بخش اول، کسب‌وکارهای جدید، حتی آن‌ها که نوپا هستند، یا تمام فعالیت‌های کارآفرینی نوپا (TEA) را شامل می‌شود که درصد جمعیت بزرگسالان این گزارش حساب شده است. دومین بخش، آن‌هایی هستند که کسب‌وکاری را ثبت کرده‌اند^۵ یا در حال اداره آن هستند. سومین بخش، افرادی هستند که به نمایندگی از شخص دیگری در حال اداره یک بیزنس هستند^۶ (این‌جا گرفتن نمایندگی یک شرکت مطرح نیست).

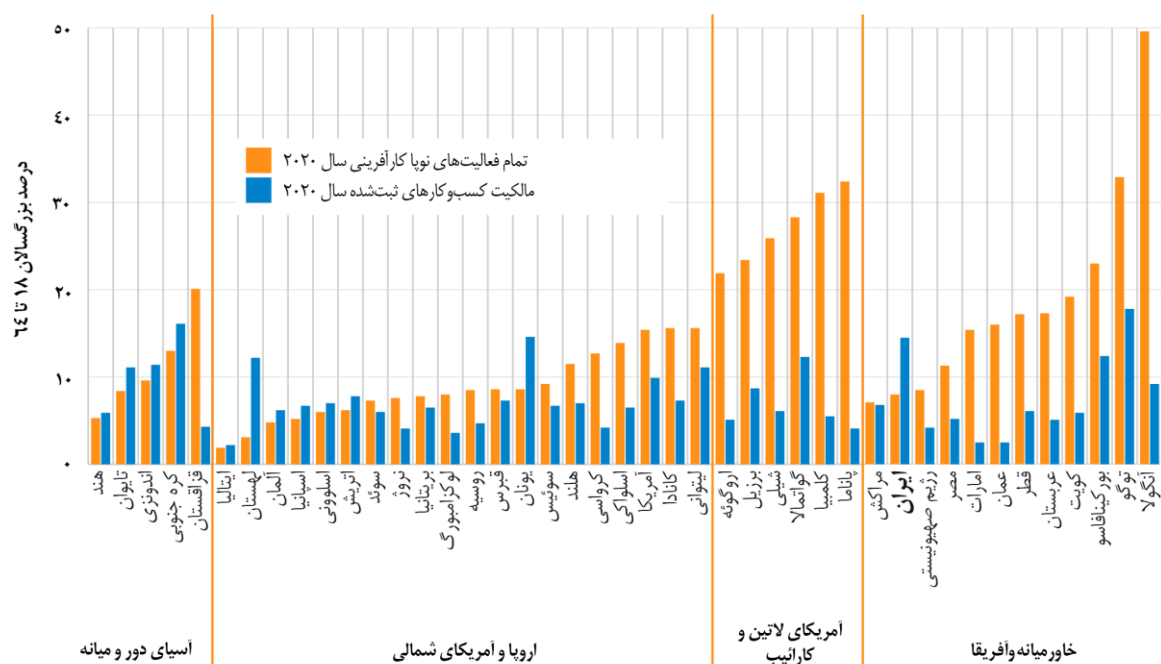
در این بخش علاوه‌بر آماردهی کلی، مشخصاً روی کسب‌وکارهایی که نوپا هستند آمارهایی مرتبط داده می‌شد، حتی آن دسته از کسب‌وکارهایی که به‌صورت مستقل و وابسته در حال فعالیت هستند.

در شکل ۳.۱ در میان ۴۳ اقتصاد، هم سطح TEA و هم سطح EBO به‌عنوان درصدی از جمعیت بزرگسالان محسوب می‌شوند. از بین کشورها، در ۳ کشور آلمان، لهستان و ایتالیا، کمتر از ۵ درصد افراد کسب‌وکار جدیدی را ارائه و یا راه‌اندازی می‌کنند که برای چنین کشورهایی عددی بسیار پایین است و نشان از تاثیر همه‌گیری بر دنیا دارد. در طرف دیگر ماجرا، بیش از نیمی از افراد در کشور آنگولا و بیش از ۳۰٪ افراد در کشورهای پاناما و کلمبیا یا در حال راه‌اندازی یک کسب‌وکار هستند و یا کسب‌وکار خود را دارند.

^۵ Established Business Ownership (EBO)

^۶ Entrepreneurial Employee Activity (EEA)

شکل ۳.۱ - مجموع فعالیت‌های کارآفرینانه و کسب و کارهای ثبت‌شده نوپا

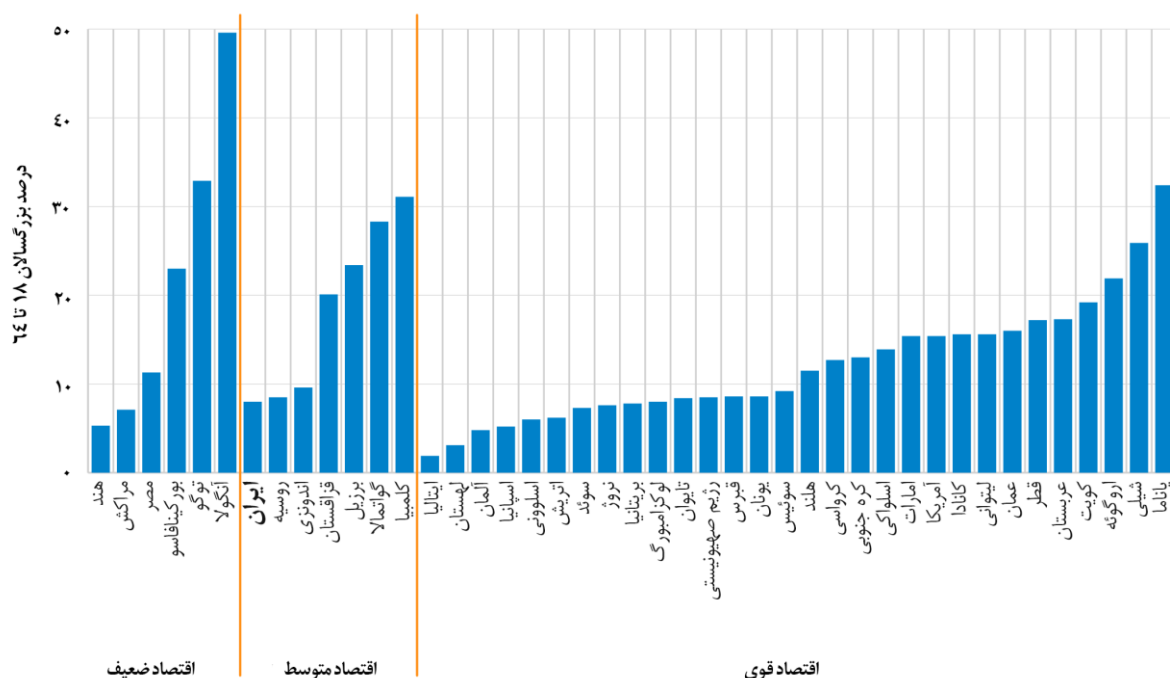

همان‌طور که در شکل ۳.۱ مشاهده می‌شود، در ایران تعداد کسب و کارهای ثبت و اجرا شده تقریباً دو برابر فعالیت‌های کارآفرینی نوپاست. کسب و کارهای ثبت‌شده از آن جهت حائز اهمیت هستند که نشان از ایجاد شغل و تولید پول برای جامعه دارند. همچنین وجود آمار دوبرابری کسب و کارهای ثبت‌شده نسبت به فعالیت‌های کارآفرینی نوپا می‌تواند حاکی از آن باشد که شروع یک کسب و کار در آن کشور سخت است. با نگاه مجدد به جدول ۲.۳ می‌توان نتیجه گرفت که این دو عامل (راحت بودن شروع یک کسب و کار و ایجاد شغل) رابطه مستقیمی با هم دارند که متأسفانه این دو در کشور وضعیت خوبی ندارند. شکل بالا نشان می‌دهد که وضعیت EBO نسبت به TEA در کل دنیا اصلاً مناسب نیست که یکی از اثرات همه‌گیری کروناست.

بین نرخ کارآفرینی و سطح درآمد رابطه پیچیده‌ای برقرار است. معمولاً در کشورهایی با قدرت اقتصادی بالا، کارآفرینی و فرصت‌های شغلی بیش‌تر هستند. از طرفی، در کشورهای ثروتمند، با ایجاد یک بنگاه کسب و کار هزینه بیش‌تری گریبان کارآفرین را خواهد گرفت. کشورهایی که اقتصاد ضعیفی دارند منابع اقتصادی کمتری هم برای ایجاد پول و درآمد خواهند داشت، در نتیجه در بسیاری از موارد ایجاد شغل یکی از محدود راه‌های ایجاد درآمد خواهد بود.

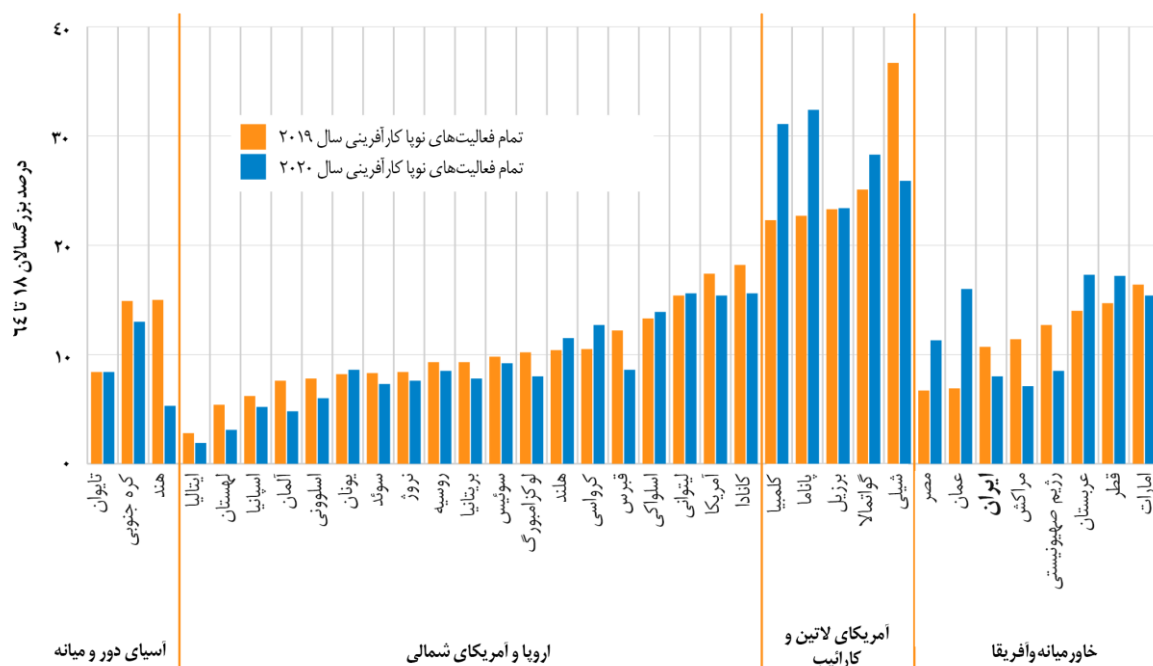
شکل ۳.۲، در بین کشورها کارآفرینی نوپا به ۳ قسمت تقسیم شده است. همان‌طور که مشخص است، در کشورهای ضعیف اقتصادی کارآفرینی نوپا بیش‌تر از کشورهایی با اقتصاد قوی است. در این نمودار، ایران که جز کشورهایی با درآمد میانه دسته‌بندی شده است، کمترین میزان کارآفرینی نوپا (TEA) را دارد.

شکل ۳.۲ - تقسیم‌بندی TEA براساس درآمد کشورها

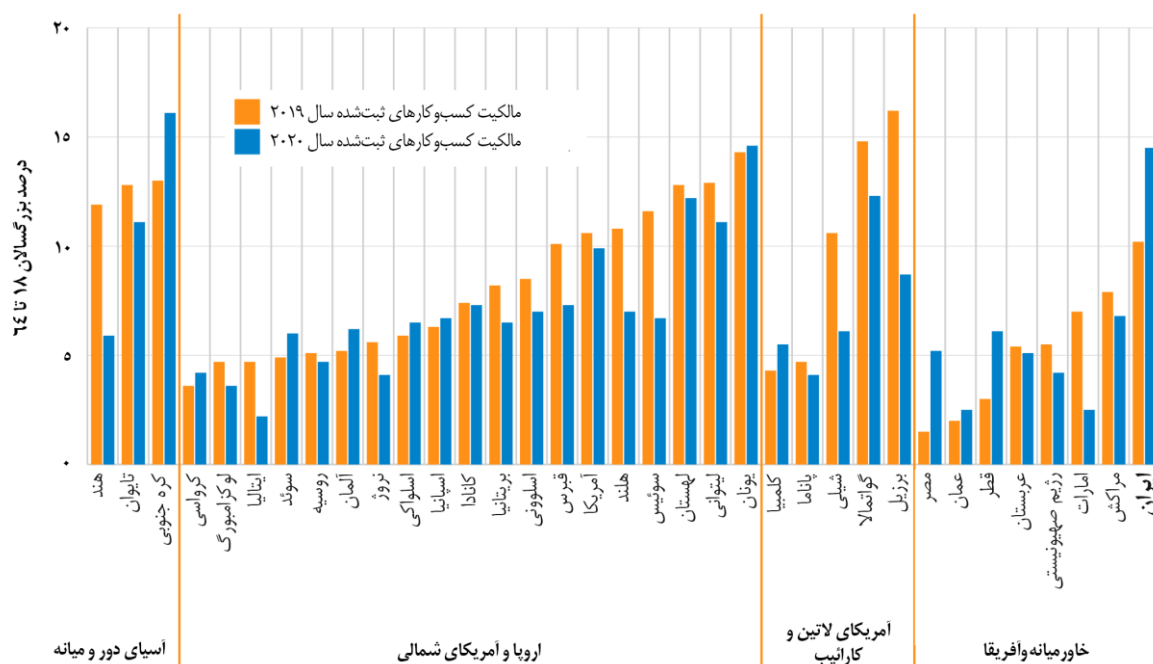

سازمان جهانی بهداشت در تاریخ ۱۱ مارس ۲۰۲۰ همه‌گیری ویروس کرونا را در جهان اعلام کرد. بسیاری از کشورها تا ماه‌ها در قرنطینه به سر می‌بردند و مسافرت‌ها لغو، مغازه‌ها بسته، هتل‌ها تعطیل و کسب و کار فلج شد. در عوض بسیاری از افراد تشویق شدند که از خانه به کار خود پردازند و به صورت آنلاین فعالیت‌های مرتبط را انجام دهند. همان‌طور که قبلاً هم گفته شد، در این بین، برخی از مشاغل مانند فروشگاه‌های آنلاین، رستوران‌هایی با غذاهای بیرون‌بر و ... رشد داشتند. در همین راستا، شکل تقاضا نیز متفاوت شد و رنگ‌وبوی جدیدی به خود گرفت که شاید تا کنون سابقه نداشت. از آنجایی که کسب و کارهای زیادی به سمت آنلاین شدن پیش رفتند، شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات آنلاین و ابری پیشرفت زیادی داشته و بازارشان رونق گرفت. مانند آمازون و مایکروسافت. همین امر سبب شد که کسب و کارهای جدیدی شروع به شکل‌گیری کنند که یکی از دلایل اصلی آن، کمتر بودن هزینه راه‌اندازی یک شغل آنلاین نسبت به یک شغل غیر آنلاین است، زیرا نیاز به یک محیط فیزیکی جدا نمی‌باشد و حتی کارکنان نیز می‌توانند به صورت دورکاری کار کنند. شکل زیر مقایسه TEA و EBO در سال ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ را نمایش می‌دهد.

شکل ۳.۳ - TEA در سال ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰

شکل ۳.۴ - کسب و کارهای ثبت شده (EBO) در سال ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰

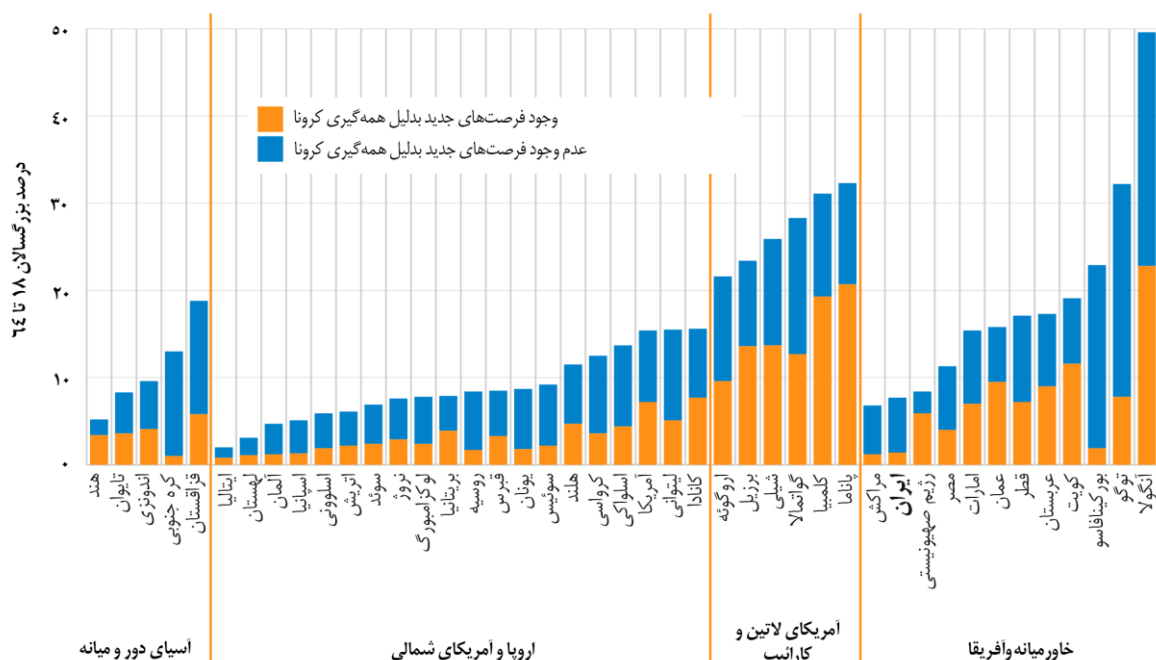

در شکل ۳.۳، از میان ۳۵ کشور، ۲۱ کشور افت TEA را از سال ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ تجربه کرده‌اند، البته ۱۴ کشور در این دوره افزایش TEA را تجربه کرده‌اند. نکته حائز اهمیت این است که در میان ۲۱ کشوری که افت TEA داشتند، ۱۸ کشور جز اقتصادهای قدرتمند هستند.

در نمودار ۳.۴، مقایسه EBO سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ مشاهده می‌شود که در آن شاهد افت EBO ۲۳ کشور و رشد ۱۲ کشور هستیم.

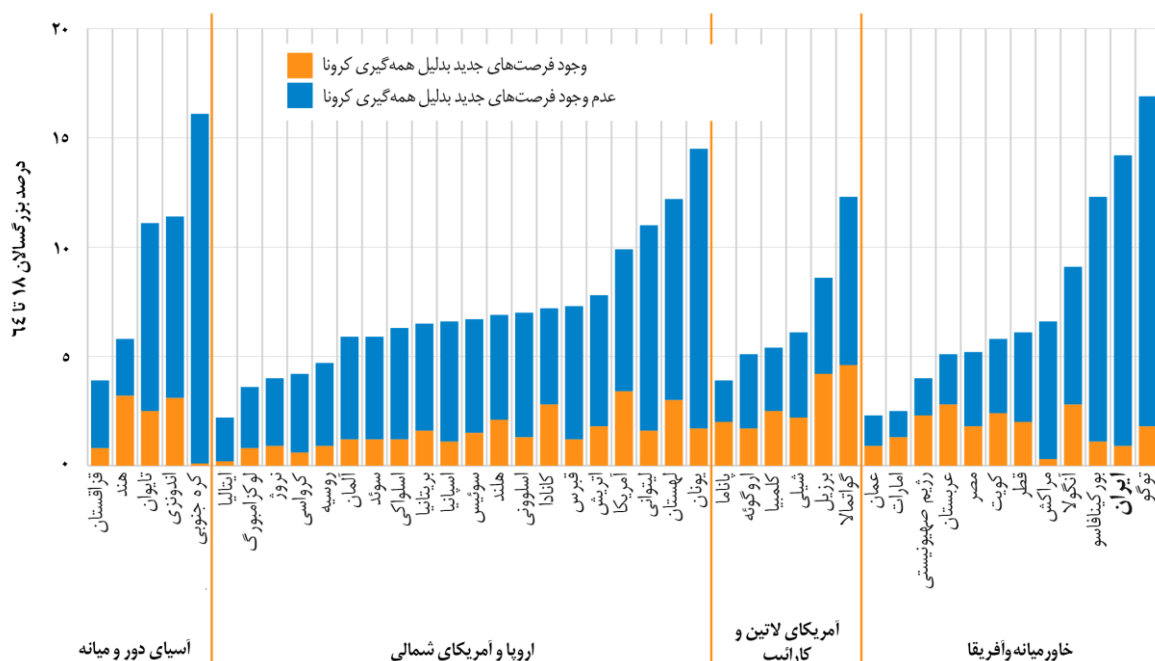
در APS سال ۲۰۲۰ از افرادی که تازه کسب‌وکار خود را آغاز کرده بودند و افرادی که کسب‌وکار خود را داشتند سوالی یکسان در رابطه با همه‌گیری کرونا پرسیده شد. سوال به این صورت بود که آیا همه‌گیری کرونا باعث ایجاد فرصت‌هایی برای کسب‌وکار شما شده است یا خیر. نتایج در شکل ۳.۵ و ۳.۶ مشاهده می‌شود. در شکل ۳.۵ TEA، در بسیاری از کشورها، فرصت‌های زیادی توسط پاسخ‌دهندگان دیده شده است، مخصوصاً منطقه آمریکای لاتین و حوزه دریای کارائیب. از طرفی، متأسفانه در ایران اوضاع خوب نیست و همه‌گیری فرصت‌های زیادی را برای کسب‌وکارها ایجاد نکرده است. طبق شکل می‌توان به قوانین کشورها در رابطه با همه‌گیری کرونا اشاره کرد. با توجه به اسامی کشورها آن‌هایی که قوانین سخت‌گیرانه‌تری، مانند قرنطینه عمومی، بستن راه‌ها، جلوگیری از تردد های غیر اجباری و ... را اعمال کردند، فرصت‌های کمتری برای کارآفرینی نوپا در اختیار بود. بعضی از کشورهای اروپایی مانند ایتالیا، اسپانیا، آلمان و ... از آن دسته کشورها بودند. ایران هم جز کشورهایی بود که قوانین قرنطینه و منع تردد فراوانی داشت که نمی‌توان از اثر این نوع محدودیت‌ها بر روی کارآفرینی چشم‌پوشی کرد.

شکل ۳.۵ - وجود و عدم فرصت‌های TEA

در شکل ۳.۶، EBO کشورها نشان داده شده است. نسبت به TEA اوضاع EBO در دنیا به مراتب وخیم‌تر است. تقریباً در همه کشورها تعداد افرادی که به دلیل همه‌گیری فرصت جدیدی نمی‌بینند بیش‌تر از افرادی است که فرصت تازه‌ای برای کسب‌وکار خود دیده‌اند. ایران هم از این قضیه مستثنی نیست و کاسبان بنگاه‌های کسب‌وکار تقریباً بیش از ۷ برابر افرادی هستند که فرصتی برای کسب‌وکار دیده‌اند.

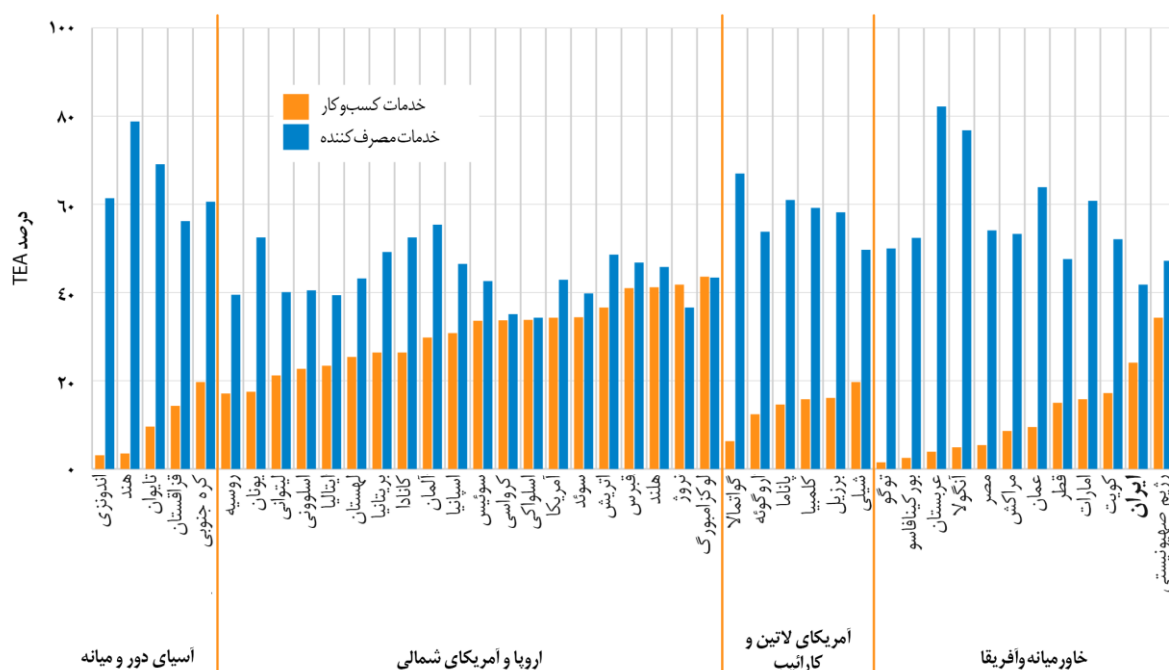
شکل ۳۶ - وجود و عدم فرصت‌های EBO

این که هر کدام از کسب و کارها به کدام بخش تعلق دارد پرسش بسیار مهمی است، اما قبل از آن باید بخش‌ها را مشخص کرد. در مجموع ۴ قسمت مشخص شده است: استخراجی (مانند کشاورزی)، انتقالی (مانند شرکت‌های حمل و نقل)، خدماتی (مانند شرکت‌های خدمات حرفه‌ای و فناوری اطلاعات و ارتباطات) و خدمات مصرف‌کنندگان (مانند خرده‌فروشی، کیت‌رینگ، پذیرایی و ...). در ۲۸ اقتصاد، کمتر از ۵٪ افرادی که کسب و کار جدیدی را آغاز کرده‌اند و یا اداره می‌کنند در بخش «استخراجی» قرار می‌گیرند و فقط ۵ اقتصاد آماری بیش از ۱۰٪ در این بخش داشتند.

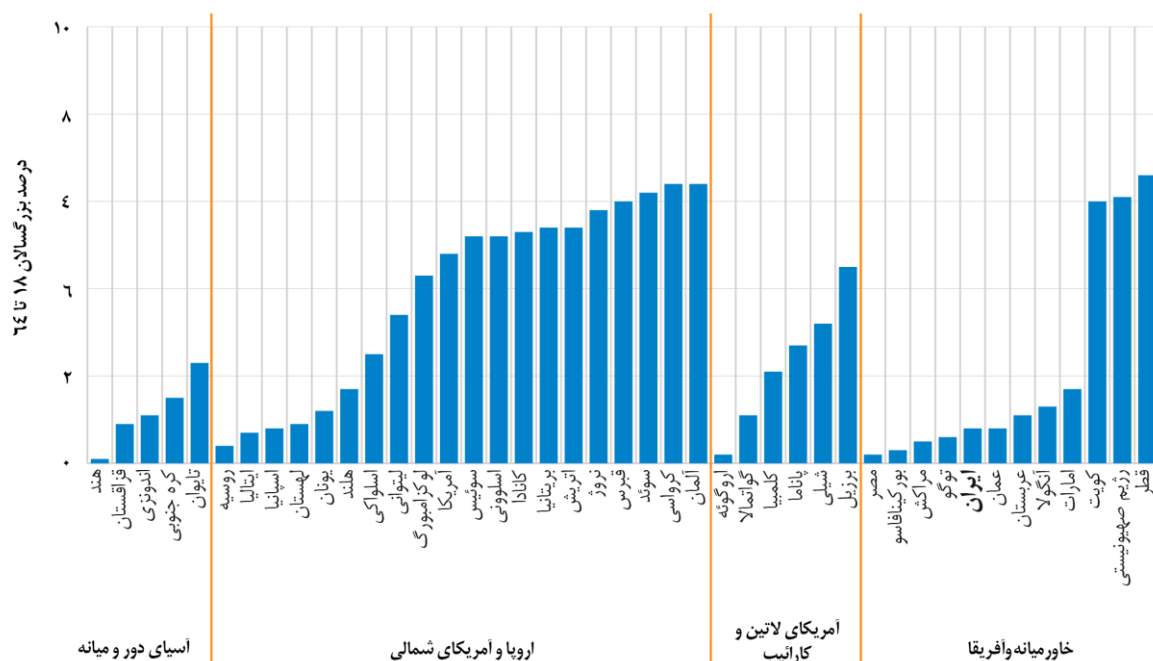
بخش انتقالی مطمئناً بزرگ‌تر است. در ۱۶ کشور جهان، حداقل ۲۰٪ مشاغل تازه‌آغاز شده در این بخش قرار می‌گیرند و در چند کشور این درصد به بیش از ۳۰٪ می‌رسد. از طرفی، در بیش‌تر اقتصادهای دنیا بخش خدمات نقش بزرگ‌تری داشته و ایفا می‌کند. در APS سال ۲۰۲۰، تمامی کشورها بیش از ۵۰٪ کسب و کارهای تازه‌راه‌اندازی شده‌شان بخشی از «خدمات» بود و در بعضی از این کشورها بیش از ۶۶٪ مشاغل را شامل می‌شد. در بخش خدمات، توزیع بین بخش «خدماتی» و «خدمات مصرف‌کنندگان» زیاد بود. به عبارتی فاصله این دو بخش از یکدیگر قابل تامل است. در کل، بیش‌تر کشورهای در حال توسعه بخش بزرگی از اقتصادشان را مدیون بخش «خدمات مصرف‌کنندگان» هستند. نکته این‌جاست که همه‌گیری کرونا باعث شده است که این بخش آسیب بسیار زیادی ببیند که همین امر سبب افت اقتصاد و نبود تعادل در تراز مالی کشورها شده و بسیاری از شغل‌ها از دست رفتند.

شکل ۳۷ - تناسب میان مشاغل خدماتی و مشاغل خدماتی مصرف‌کنندگان

به دلایل ذیل شده، در بسیاری از کشورها، به خصوص کشورهایی با اقتصاد قدرتمند، کسب و کارهای نوپا بخشی از «خدمات» شده‌اند، زیرا با وجود همه‌گیری، کسب و کارها به سمت مجازی شدن پیش می‌روند و خدمات مرتبط با آن‌ها بیش‌تر نیاز است.

شکل ۳۸ - فعالیت کارآفرینی کارمندان

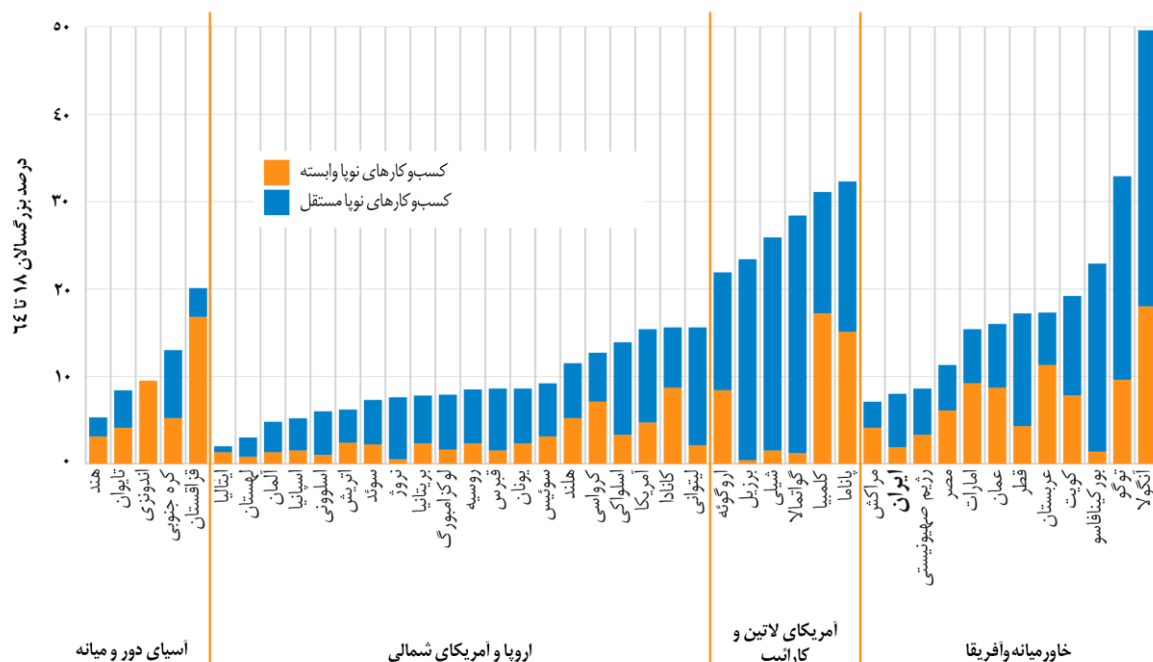

در سال‌های اخیر، GEM دریافت شده است که کارآفرینی نیازی به سرمایه‌گذاری جداگانه و مستقل ندارد. برعکس، بسیاری از فعالیت‌های کارآفرینی با و برای دیگران انجام می‌شود، اغلب به عنوان بخشی از اشتغال با حقوق، در حالی که مالکیت کسب و کار جدید ممکن است با دیگران، از جمله با یک کارفرما، به اشتراک گذاشته شود. در واقع یک کارمند می‌تواند کسی باشد که کارآفرینی را جداگانه نیز آغاز کرده است. این افراد با ایجاد کارآفرینی به عنوان کارکنان کارآفرین شناخته می‌شوند و نرخ اشتغال‌زایی آن‌ها

نیز جدا حساب خواهد شد. شکل ۳.۸ نرخ بالای EEA در آمریکای شمالی را نشان می‌دهد. از طرفی در ۱۳ کشور کمتر از ۱٪ بزرگسالان در زمره کارکنان کارآفرین قرار می‌گیرند.

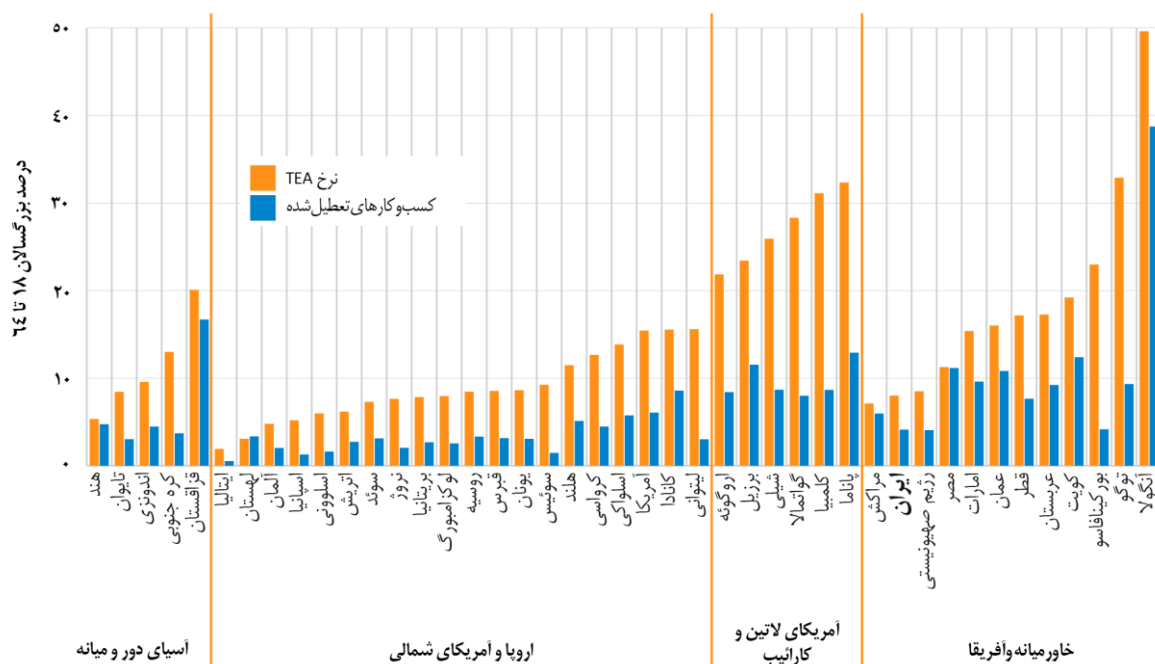
شکل ۳.۹ این آمار را نشان می‌دهد که آیا حق مالکیت یک بنگاه اقتصادی به کارمندان آن هم اعطا شده است یا خیر؟ این سوال TEA را به دو قسمت تقسیم می‌کند: آن دسته از کسب و کارها که کارمندان نیز حق مالکیتی نسبت به بنگاه دارند و وابسته‌اند و آن دسته از کسب و کارهایی که مستقل هستند.

شکل ۳.۹ - میزان کسب و کارهای راه‌اندازی شده مستقل و وابسته

در شکل بعدی، پاسخ به این پرسش که آیا در ۱۲ ماه گذشته کسب و کار خود را فروخته یا تعطیل کرده‌اید مشاهده می‌شود. یکی از موارد مهم که در اقتصاد هر کشور باید بررسی شود، تفاوت میان کسب و کارهای نوپا و ورشکسته شده است. البته باید خاطر نشان کرد که ممکن است صاحب یک کسب و کار به دلیل فروش نرفتن کالا و یا خدمت خود، شغل خود را عوض کرده و کالا و خدمتی را عرضه کند که نیاز جامعه است. در همین راستا، طبق گزارش GEM، حدود ۳۰ درصد افرادی که کسب و کار خود را تعطیل کرده‌اند، سریعاً به سراغ راه‌اندازی یک بنگاه اقتصادی جدید رفته‌اند.

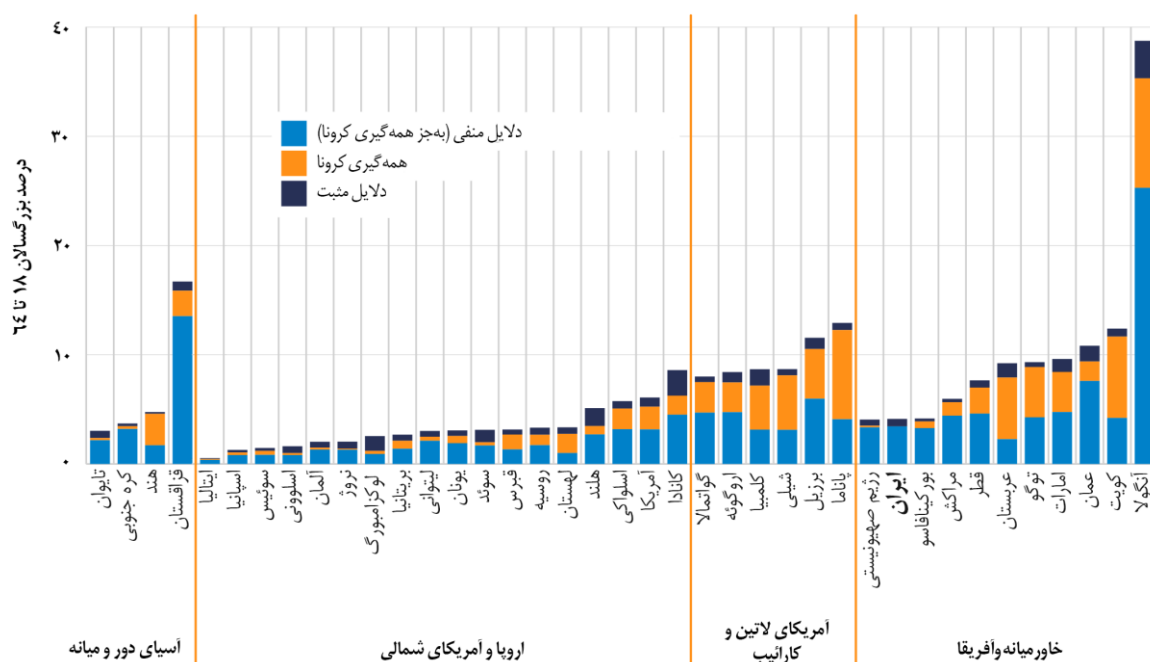
شکل ۳-۱۰ - مقایسه نرخ TEA و کسب و کارهای تعطیل شده

همان‌طور که در شکل مشاهده می‌شود تنها یک کشور (لهستان) است که نرخ کسب و کارهای تعطیل شده از نرخ TEA کمتر است و بقیه کشورها عکس این قضیه هستند. در مورد ایران نیز از هر ۲ نفری که کسب و کار جدیدی را آغاز کرده است، ۱ نفر کسب و کار خود را تعطیل کرده است.

دلایل زیادی برای تعطیلی کسب و کار وجود دارد، هم مثبت هم منفی. از دلایل مثبت می‌توان به داشتن یک پیشنهاد کاری بهتر، بازنشستگی و ... اشاره کرد. از مهم‌ترین نکات منفی آن هم می‌توان به نبود سوددهی بنگاه، سختی بررسی‌های مالی و مالیاتی، دلایل خانوادگی و ... اشاره کرد. البته دلایل منفی این امر با توجه به وجود همه‌گیری کرونا در دنیا بیش‌تر حائز اهمیت است. در شکل ۳-۱۱، نتایج این پرسش در شکل نکات مثبت و منفی خروج از یک کسب و کار نمایش داده شده است.

شکل ۳.۱۱ - نکات مثبت و منفی خروج از یک کسب و کار

طبق شکل بالا، نکته جالب در مورد ایران این است همه‌گیری کرونا دلیل تعطیلی کمتر از ۱۰ درصد کسب و کارهاست. این در نوبه خود بسیار حائز اهمیت بوده و نشان می‌دهد که برخلاف تصور، همه‌گیری کرونا دلیل اصلی نبوده و عوامل دیگری مانند تورم، نبود ثبات اقتصادی و ... باعث این شده است که بسیاری از کسب و کارها تعطیل شوند. البته بدیهی است در بین همه کشورها، کرونا درصد قابل توجهی از دلایل تعطیلی مشاغل را به خود اختصاص می‌دهد. برای مثال در کشورهای آمریکا، اسلواکی، روسیه و کانادا، دلیل اصلی از بین رفتن درصد زیادی از مشاغل همه‌گیری بوده است که آسیب بسیار جدی به اقتصاد این کشورها و دیگر کشورهای دنیا زد.

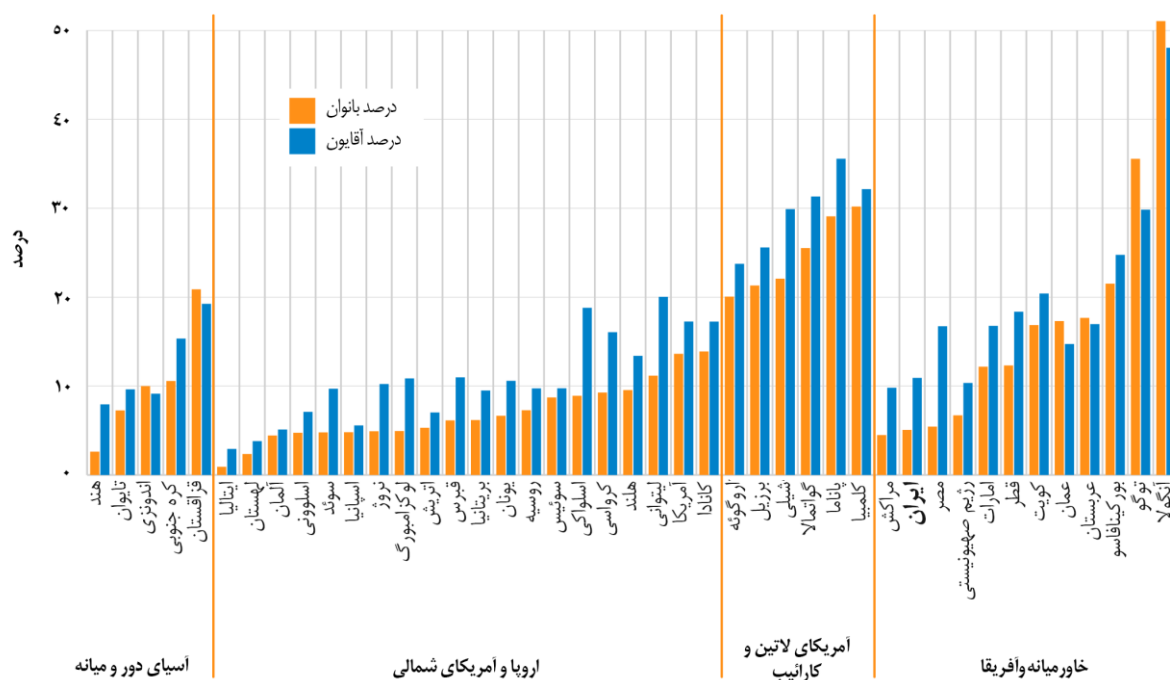
فصل چهارم

بررسی کارآفرینان

یکی دیگر از مباحث مورد اهمیت در رابطه با کارآفرینی مقایسه نسبت جنسیت کارآفرین‌هاست. در واقع اهمیت این امر که کارآفرینان هم مرد باشند و هم زن برای جامعه و تعامل بین مشاغل هر دو جنس بسیار حائز اهمیت است. برای مثال، اگر صرفاً مشاغل برای یک گروه جنسیتی وجود داشته باشد می‌تواند نشان از نابرابری توزیع مشاغل بین زن‌ها و مردها باشد. با توجه به شکل زیر، مشاهده می‌شود که کم‌ترین میزان کسب و کارهای نوپایی که توسط زنان یک جامعه شکل گرفته است به ترتیب متعلق به ایتالیا، لهستان و هندوستان است. همچنین در هیچ کشور اروپایی و آمریکایی شاهد این نیستیم که کارآفرینان جدید زن بیش‌تر از کارآفرینان جدید مرد باشد.

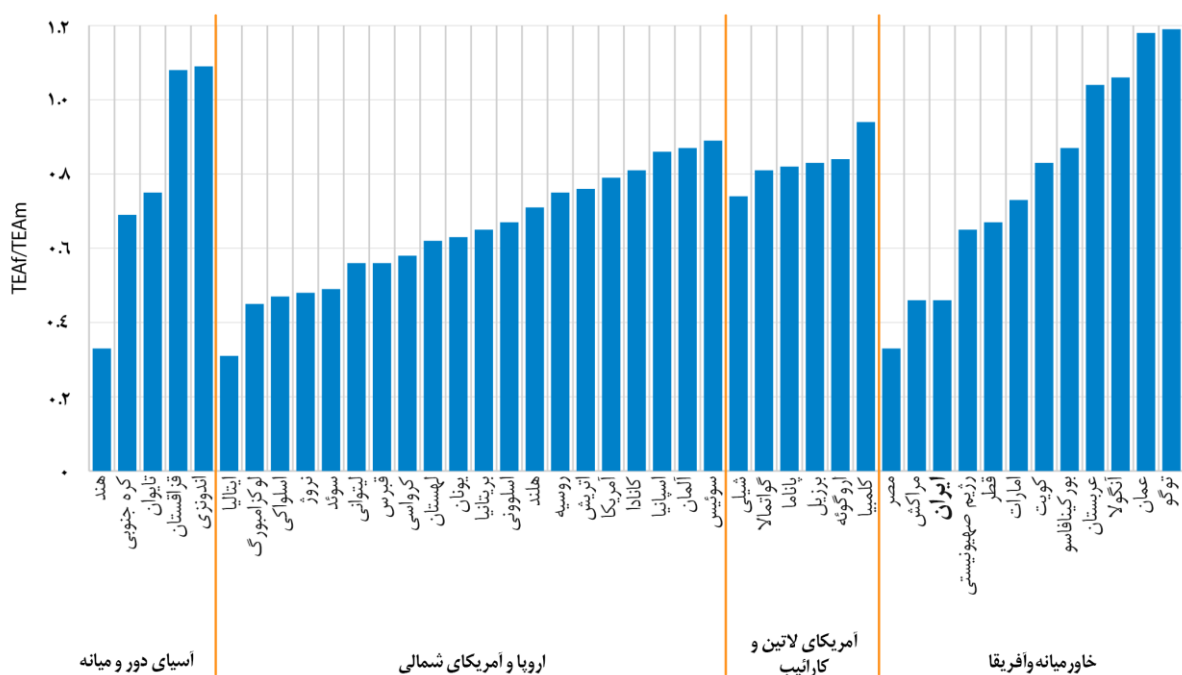
در قسمت خاورمیانه و شمال آفریقا، ایران در رتبه یکی مانده به آخر از این حیث قرار می‌گیرد و کارآفرینان زن تقریباً نصف کارآفرینان مرد هستند.

شکل ۴.۱ - توزیع جنسیتی کارآفرینی نوپا

در شکل زیر فاصله نسبی کارآفرینان زن و مرد نمایش داده شده است. بیش‌ترین فاصله نسبی متعلق به کشور مصر است. از طرفی، کشورهای قزاقستان، اندونزی، عربستان، انگولا، عمان و توگو نیز کارآفرینان زن بیش‌تر از کارآفرینان مرد می‌باشند. همچنین در کشورهای اروپایی نسبت کارآفرینان زن و مرد متناسب می‌باشد که از وجود توازن در توزیع کارآفرینی و شرایط جامعه برای مردان و زنان حکایت دارد.

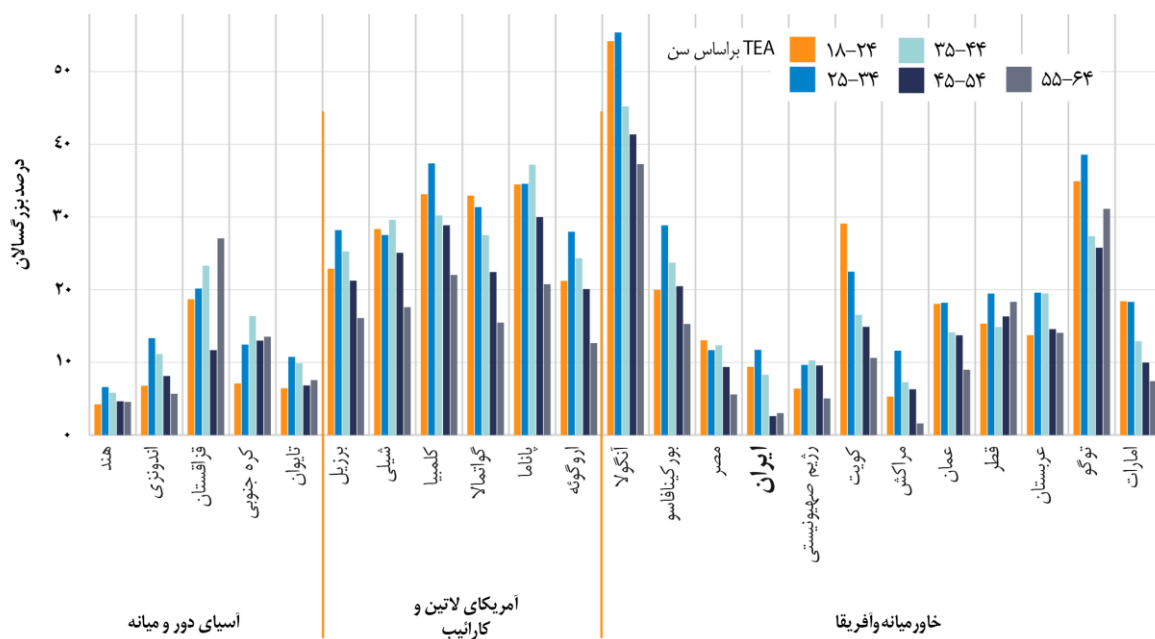
شکل ۴.۲ - فاصله نسبی بین کارآفرینان زن و مرد

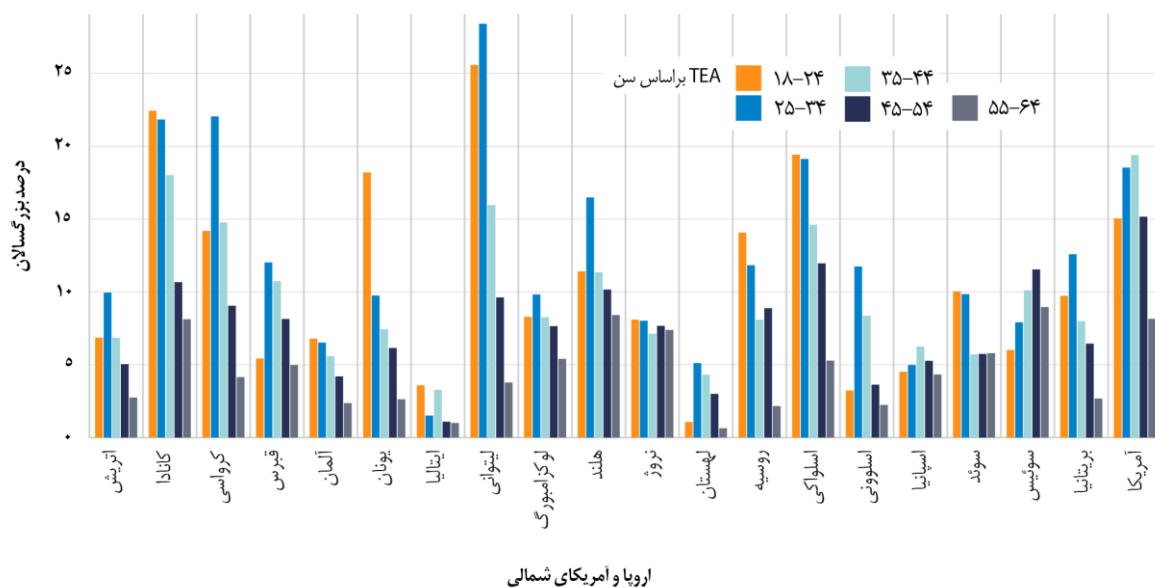
نمی‌توان از رابطه بین سن و میزان کارآفرینی چشم‌پوشی کرد. قاعدتاً هرچه سن کمتر باشد نیاز به یک شغل و کسب‌وکار جدید بیشتر حس می‌شود و می‌توان انتظار داشت که کارآفرینی در سنین جوانی بیش‌تر صورت پذیرد. از طرفی، نمی‌توان به این مقوله اشاره نکرد که افراد با سن بیشتر دارای تجربیات بیش‌تری بوده و شاید کمتر خطا کنند و کسب‌وکاری را با اطمینان بیش‌تر راه‌اندازی کنند. علاوه بر این، افراد مسن شاید مسئولیت بیش‌تری داشته باشند که این امر باعث می‌شود در صورت وجود یک شغل ثابت و امن، شخص به دنبال کارآفرینی و ایجاد یک بنگاه اقتصادی جدید و در مجموع ریسک تازه نرود.

در شکل ۴.۳ و ۴.۴ توزیع سن کارآفرینان مشخص است. تقریباً در بیش‌تر کشورها رده سنی ۲۵-۳۴ و ۳۵-۴۴ و ۲۴-۱۸ بیش‌ترین کارآفرینان نوپا را تشکیل می‌دهند. در ایران هم رتبه اول به رده سنی ۲۵-۳۴ می‌رسد. مسلماً جای تعجب ندارد که افرادی در این رده سنی و حتی جوان‌تر پا به بازار بگذارند و کسب‌وکار خود را آغاز کنند، زیرا در سنین جوانی نیاز به وجود شغل و کسب درآمد اهمیت فراوانی دارد و از آنجایی که حقوق متعارف در کشور در بسیاری از موارد کفاف دخل یک فرد و خانوار را نمی‌دهد، رفتن به سمت ایجاد یک کسب‌وکار جدید توسط جوانان دور از ذهن نیست، حتی با شرایط سخت و نبود سهولت در راه‌اندازی یک کسب‌وکار جدید.

شکل ۴.۳ - ارتباط کارآفرینی نوپا و سن در آمریکای لاتین، آسیای دور و خاورمیانه و آفریقا

شکل ۴.۴ - ارتباط کارآفرینی نوپا و سن در اروپا و آمریکای شمالی

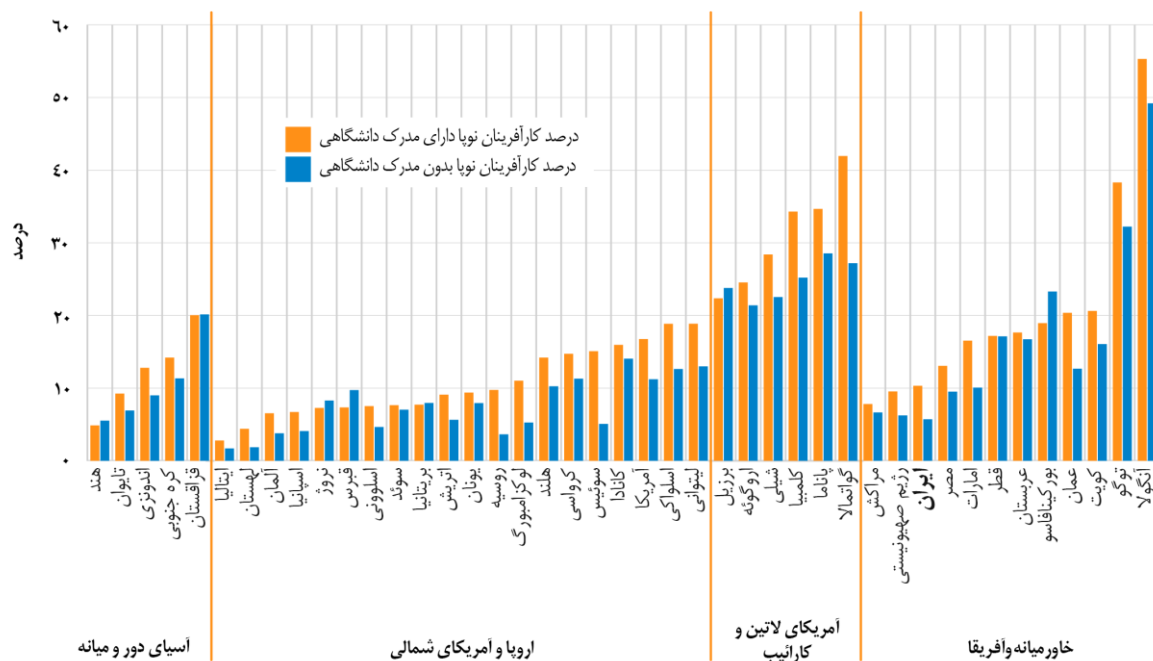

جدول ۴.۱ - تغییرات در TEA بر اساس گروه سنی در سال ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰

گروه سنی	افزایش یافتن TEA	کاهش یافتن TEA
۱۸-۲۴	۱۷	۱۸
۲۵-۳۴	۱۴	۲۱
۳۵-۴۴	۱۰	۲۵
۴۵-۵۴	۱۱	۲۴
۵۵-۶۴	۱۹	۱۶

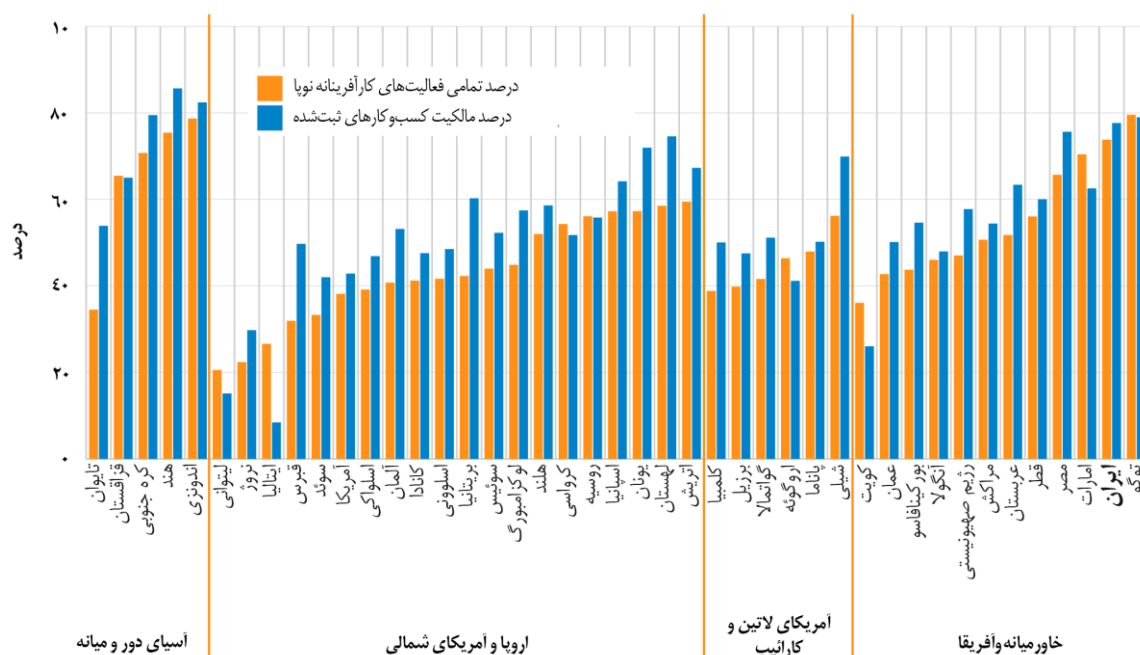
از گروه APS سوآلی در رابطه با سطح سواد و تحصیلات آنان نیز پرسیده شد. مطمئناً دسترسی به تحصیل در سراسر دنیا و در هر کشور متفاوت است و در نتیجه نتایج این بررسی می‌تواند متفاوت باشد که این امر مقایسه تحصیلات افراد در بین کشورها را سخت کند. رابطه میان سطح تحصیلات و کارآفرینی بسیار پیچیده است، هم به‌خاطر اثرات مستقیم و مثبت میان تحصیلات و درآمد و هم رابطه بین تحصیلات و توانایی مشاهده فرصت‌ها برای ایجاد کارآفرینی. در شکل ۴.۵ سطح تحصیلات TEA مشاهده می‌شود (در این جا مقایسه بین کارآفرینان نوپا دارای تحصیلات تکمیلی و دیپلم به پایین است). با توجه به این شکل، تنها در ۷ کشور کارآفرینی افرادی که تحصیلات تکمیلی نداشته‌اند بیش‌تر از افرادی بوده که تحصیلات تکمیلی داشته‌اند. از جمله این کشورها می‌توان به قبرس، نروژ و برزیل اشاره کرد. در ایران نیز کارآفرینان دارای تحصیلات تکمیلی دو برابر بیش‌تر از کارآفرینان با حداکثر تحصیلات دیپلم بوده‌اند. با بررسی این شکل می‌توان متوجه این جریان بود که اگر تحصیلات در کشوری قابل دسترس باشد، کارآفرینی افراد دارای مدرک بیش‌تر خواهد بود. در واقع رابطه مستقیمی بین تحصیلات و کارآفرینی وجود دارد. شاید تصور می‌شد که کارآفرینان عموماً افرادی هستند که تحصیلات دانشگاهی نداشته‌اند، اما اکنون با توجه به جدول زیر مشخص می‌شود که چنین نیست و بیش‌تر کارآفرینان دارای تحصیلات تکمیلی می‌باشند.

شکل ۴.۵ - مقایسه تحصیلات کارآفرینان، نوبا

بدیهی است که یک کسب و کار در صورتی موفق خواهد بود که رشد داشته باشد. انتظار از رشد یک بنگاه اقتصادی کاملاً طبیعی بوده و ممکن است مطابق با برنامه صاحب کسب و کار پیش برود یا نرود. در صورتی که رشد یک بیزنس با برنامه جلو برود می‌تواند باعث ایجاد اشتغال بیش‌تر شود که نهایتاً می‌تواند موجب رونق بازار محلی بشود. در همین رابطه، از پاسخ‌دهندگان APS پرسیده شد که انتظارات شما نسبت به کسب و کار با یک سال گذشته (قبل از کرونا) چه تفاوتی دارد؟ این سوال از EBOها نیز پرسیده شد. در شکل ۴.۶ شرایط یک سال گذشته به تصویر کشیده شده است. در ۱۹ اقتصاد، بیش از نیمی از کارآفرینان رشد کمتری را نسبت به انتظارات خود تجربه کرده‌اند که خاورمیانه، آفریقا و آسیای دور و میانه بیش‌ترین تفاوت را شاهد بوده‌اند. این که کارآفرینان نوپا انتظار کمتری از رشد دارند دلیل محکمی بر تاثیر کرونا بر کسب و کارها و وضعیت کارآفرینی در دنیا است.

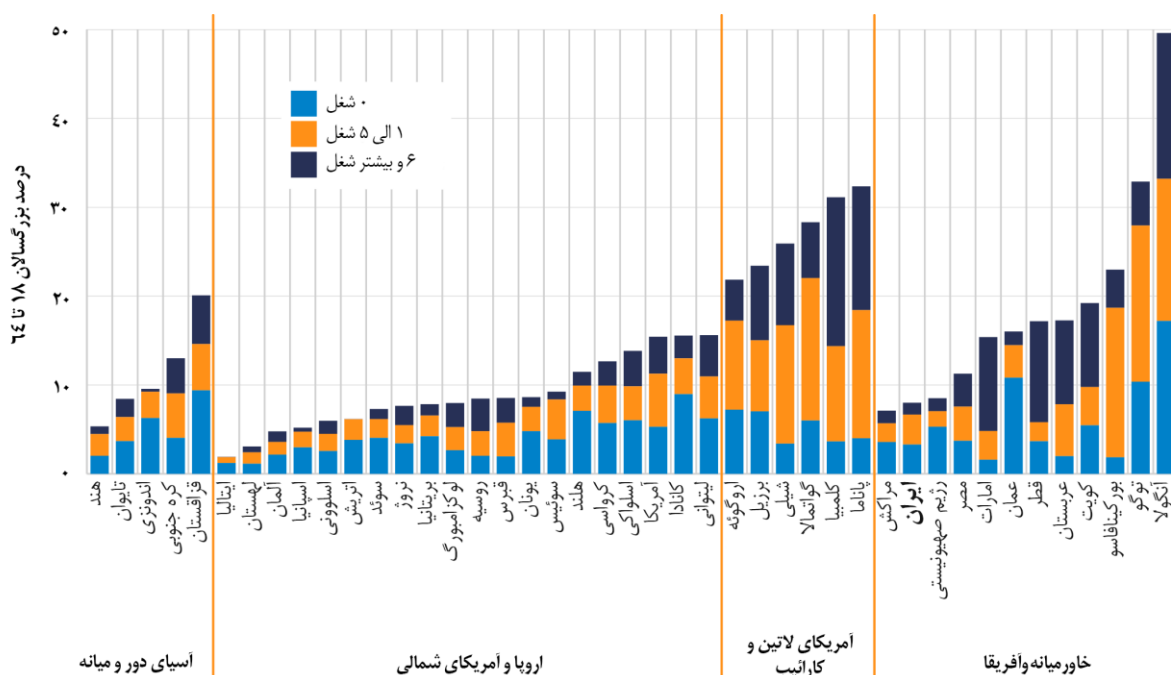
شکل ۴۶ - درصد انتظارات رشد کسب و کار TEA و EBO

اصولاً هر کسب و کاری که باعث ایجاد شغل و یا حتی اثرات ثانویه اقتصادی شود، برای رونق و حتی توسعه اقتصاد محلی بسیار حائز اهمیت است. این که هر کسب و کار می تواند برای چند نفر به طور مستقیم درآمدزایی کند یکی دیگر از سوالاتی است که GEM در پرسشنامه TEA خود مطرح کرده است. در شکل زیر ایجاد اشتغال به سه دسته تقسیم شده است. اولی ایجاد اشتغال برای ۰ نفر (یعنی فقط خود صاحب کسب و کار)، دومی ایجاد اشتغال برای ۱ الی ۵ نفر و سومی ایجاد کسب و کار برای ۶ نفر و بیش تر در یک بازه ۵ ساله است. در ۱۱ کشور، بیش از نیمی از افراد انتظار استخدام و ایجاد شغل مستقیم برای هیچکس جز خود صاحب بنگاه اقتصادی را ندارند. عمان در این رده بندی رتبه اول را دارد. البته هستند کشورهایی که انتظار می رود بیش از ۸۰٪ کسب و کارها برای دیگران هم شغل ایجاد کنند. در این میان، بیش از ۴۰٪ کسب و کارهای ایجاد شده در ایران انتظار استخدام کارمند

و ایجاد شغل مستقیم را ندارند. از طرفی، حدود ۴۰٪ کارآفرینان انتظار دارند که تا ۵ سال آینده بین ۱ الی ۵ نفر را استخدام کنند و حدود ۱۰٪ نیز طبق انتظارات خود بیش از ۶ نفر را استخدام می کنند.

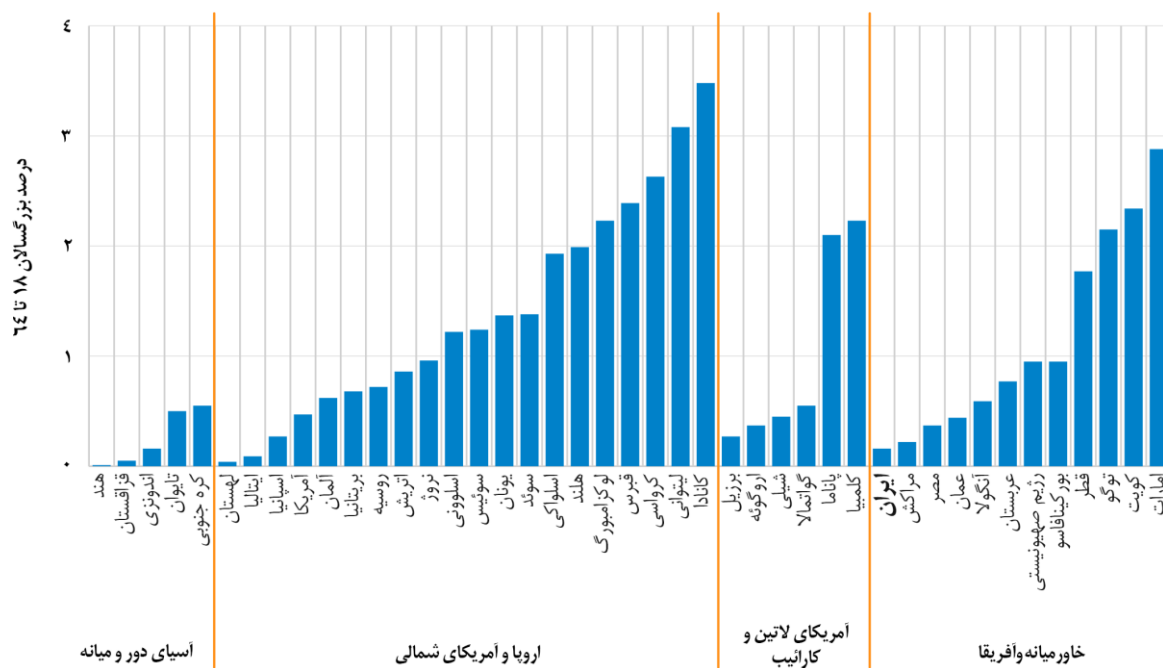
شکل ۴.۷ - پیش‌بینی رشد کسب‌وکار در ۵ سال آینده و میزان ایجاد شغل مستقیم

انگیزه و میزان داشتن مشتری خارجی و یا ارسال کالا به خارج از کشور نیز یکی از پارامترهایی است که پتانسیل بسیار زیادی برای تاثیر بر روی اقتصاد دارد. در واقع این میزان صادرات است که باعث خواهد شد تراز مالی یک کشور تناسب بهتری داشته باشد. مطمئناً هرچه صادرات بیشتر، ارزش وارد شده به کشور نیز بیشتر خواهد بود و می‌تواند در نهایت باعث ایجاد اشتغال و کارآفرینی بیشتر شود که یکی از پارامترهای توسعه اقتصادی نیز خواهد بود. GEM از پاسخ‌دهندگانی که انتظار داشتند بیش از ۲۵٪ درآمدشان از یک کشور خارجی بیاید (صادرات) مقیاسی را مطرح کرد. این کسب‌وکارها که به درآمد خارجی وابسته‌اند کمتر به بازار محلی چشم خواهند داشت. باید خاطرنشان کرد که صادرات کالا و خدمات به عوامل خارجی دیگری مانند سیاست‌ها، فرهنگ و ... وابسته است که نمی‌توان از آن‌ها چشم‌پوشی کرد. عواملی که از دست کارآفرینان خارج است.

از میان ۴۳ اقتصاد بررسی شده، تنها در ۱۵ کشور بیش از ۱۰٪ کسب‌وکارها انتظار داشتند که بیش از ۲۵٪ درآمدشان از خارج از بازار محلی باشد که تمامی این ۱۵ کشور نیز اروپایی هستند. به‌علاوه در ۱۷ کشور، کمتر از ۵٪ کارآفرینان انتظار داشتند که بیش از ۲۵٪ درآمدشان را از خارج از کشورشان کسب کنند. اوضاع برای ایران اصلاً خوب نبوده و در میان کشورهای آسیایی دارای کمترین میزان انتظار کسب درآمد توسط کسب‌وکارها از خارج کشور است. این می‌تواند نشان‌دهنده اثرات کووید-۱۹ و در کنار آن تحریم‌های آمریکا در دوران گذشته باشد که باعث شده بیش‌تر کسب‌وکارها انتظاری از کسب درآمد از کشورهای دیگر را نداشته باشند.

شکل ۴۸ - درصد بزرگسالانی که دارای کسب و کار جدید و یا قدیمی بوده و انتظار دارند که بیش از ۲۵ درصد درآمدها را از بازار خارج از کشور باشد

فصل پنجم

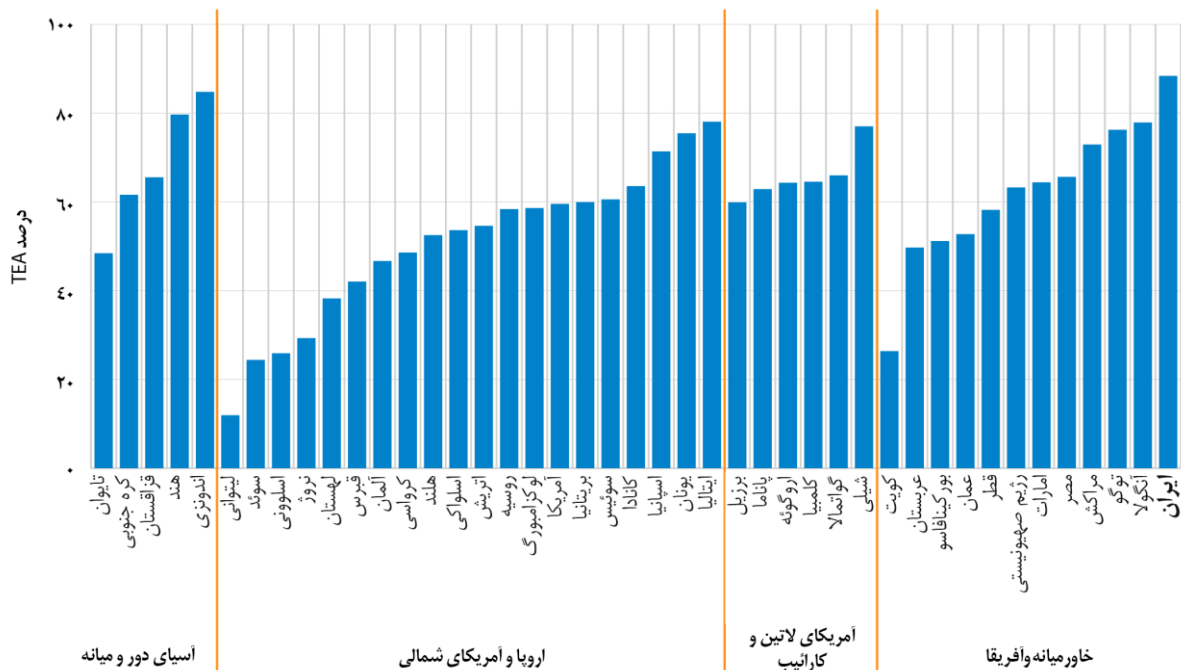
تأثیر همه‌گیری کرونا بر کار آفرینی

یکی از سوالات مطرح‌شده از پاسخ‌دهندگان این بود که آیا فرد یا افرادی را می‌شناسند که در یک سال گذشته کسب‌وکاری آغاز کرده و یا تعطیل کرده باشند یا خیر؟ طبق جواب پاسخ‌دهندگان در ۴۳ کشور، در مجموع نسبت عموم کسب‌وکارهای بسته‌شده به راه‌اندازی‌شده کمتر از یک بود اما در مجموع نرخ کسب‌وکارهای بسته‌شده زیاد بود که این خبر خوبی برای اقتصاد دنیا و کشورها نیست. حال پرسش دیگری مطرح است: آیا همه‌گیری کرونا شروع یک کسب‌وکار را راحت‌تر کرده است یا سخت‌تر؟

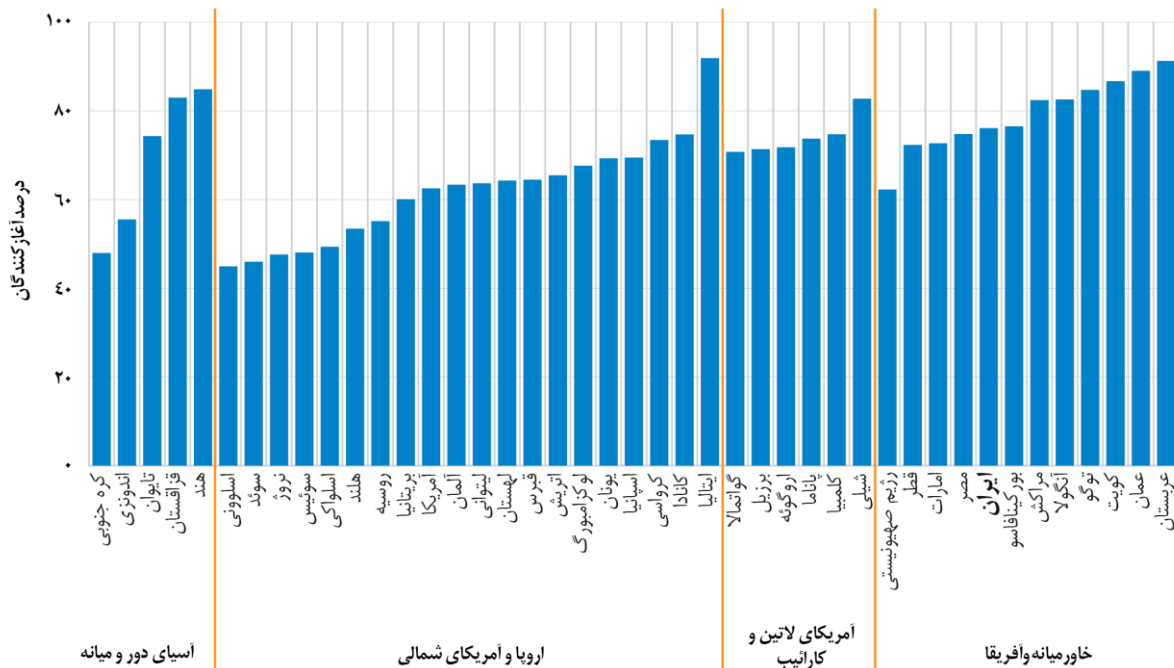
گزارش APS ۲۰۲۰ GEM شامل دو سوال در این رابطه است. اول این که از کارآفرینان نوپا پرسیده شد که آیا انجام و راه‌اندازی و اداره کسب‌وکار نسبت به یک سال قبل آسان‌تر شده است یا خیر؟ دوم این که آیا همه‌گیری باعث تاخیر در راه‌اندازی کسب‌وکار جدید شد یا خیر؟ جواب این دو پرسش را می‌توان در شکل‌های ۵.۱ و ۵.۲ دید.

در مجموع بیش‌تر پاسخ‌دهندگان قبول داشتند که راه‌اندازی و مدیریت یک کسب‌وکار در حال حاضر به مراتب سخت‌تر از سال گذشته (قبل از کرونا) است.

شکل ۵.۱ - درصد کارآفرینان نوپایی که عقیده دارند راه‌اندازی کسب‌وکار در دوران همه‌گیری سخت‌تر از شرایط قبل از کرونا است

شکل ۵.۲ - درصد افرادی که عقیده دارند همه‌گیری کرونا باعث تاخیر در راه‌اندازی کسب‌کار می‌شود

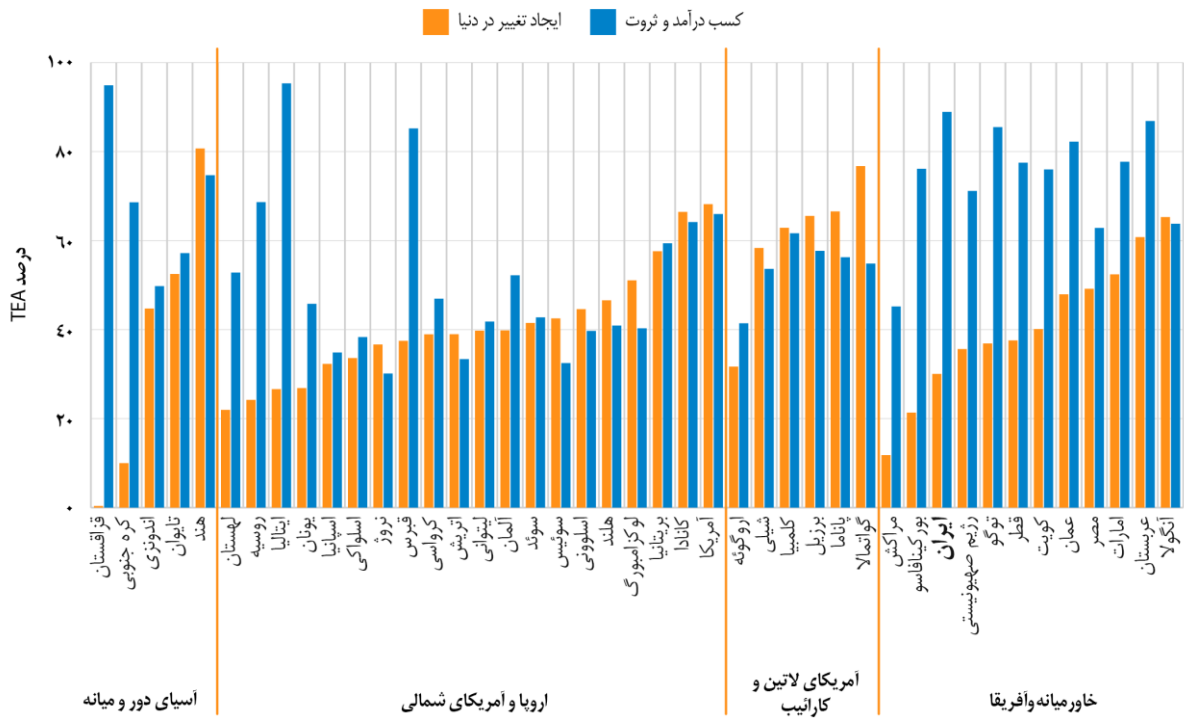

همان‌طور که مشاهده می‌شود، در تمامی کشورها، بیش‌تر پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه APS بیان داشتند که همه‌گیری کرونا باعث تاخیر در راه‌اندازی کسب‌وکار آن‌ها شده است. در ایران حدود ۷۵٪ به این سوال نیز جواب مثبت دادند. همین تاخیر در راه‌اندازی کسب‌وکار و ایجاد شغل اثرات اقتصادی شدیدی بر کشورها گذاشته و مطمئناً یکی از دلایل افت اقتصادی اکثر کشورها در این دوران عقب افتادن راه‌اندازی یک کسب‌وکار و در نتیجه تاثیر آن بر رشد اقتصادی است.

یکی از سوالات اساسی که ممکن است هر فرد به آن پاسخ‌های متفاوتی دهد این است که اصلاً چرا کسب‌وکار راه‌اندازی کنیم؟ شروع و راه‌اندازی یک کسب‌وکار می‌تواند دلایل مختلف سیاسی، اجتماعی، روانشناختی و ... داشته باشد. شروع یک کسب‌وکار می‌تواند به شخص اعتماد به نفس دهد و باعث شود که هم مهارت‌های جدیدی یاد بگیرد و هم از نظر مالی کاملاً مستقل باشد. در سال ۲۰۱۹ در پرسش‌نامه مربوط به APS سوال‌های جدیدی در رابطه با انگیزه پرسیده شد که این سوال در گزارش ۲۰۲۰ هم تکرار شد. این پرسش‌ها در این مورد بود که آیا یکی از ۴ مورد زیر دلیلی بر راه‌اندازی کسب‌وکار آن‌ها و انگیزه‌ای برای آنان بوده است یا خیر؟

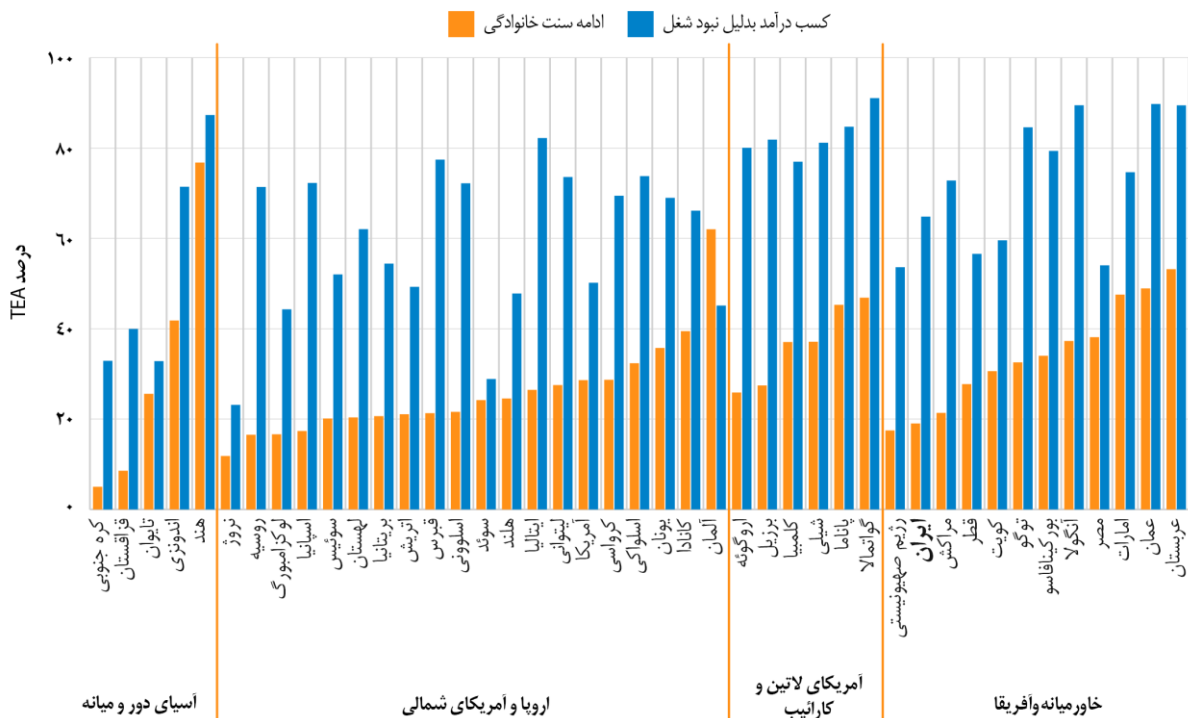
۱. به‌خاطر ایجاد تغییر در جهان
۲. برای ایجاد ثروت و درآمد بالا
۳. برای ادامه دادن سنت خانوادگی
۴. به‌دلیل کمبود درآمد یا نبود شغل

شکل ۵.۳ - انگیزه راه‌اندازی کسب‌وکار

با توجه به شکل، در کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی بیش‌تر انگیزه راه‌اندازی کسب‌وکار منوط به «ایجاد ثروت و درآمد بالا» می‌باشد. در ایران نیز این عامل با اختلاف زیادی اولویت دارد و برای کارآفرینان انگیزه ایجاد می‌کند. درحالی‌که این قضیه در کشورهای آمریکای جنوبی متفاوت است و انگیزه بیش‌تر از حس «تغییر دنیا» شکل می‌گیرد. لازم به ذکر است که تعداد بیش‌تری زنان نسبت به مردان گزینه «ایجاد تغییر در دنیا» را انتخاب کرده بودند.

شکل ۵.۴ - انگیزه راه‌اندازی کسب‌وکار

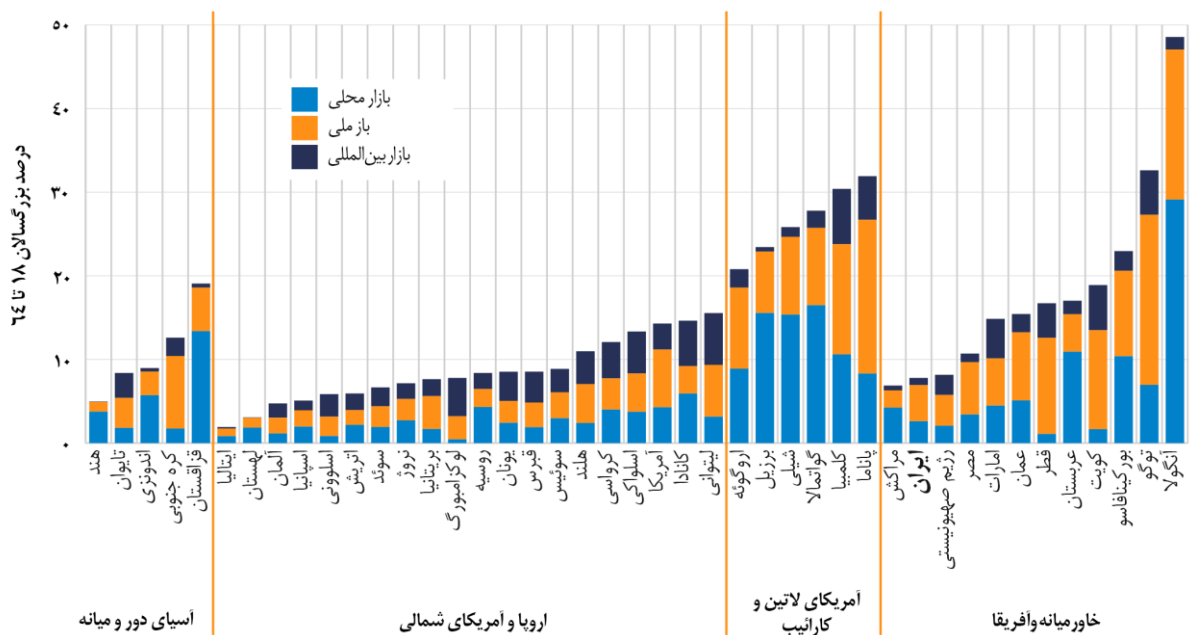

نکته جالب در رابطه با شکل ۵.۴ این است که به جز آلمان، تمامی کشورها دلیل «نبود شغل و کمبود درآمد» انگیزه اصلی آن‌ها نسبت به «ادامه دادن سنت و شغل خانوادگی» برای ایجاد کسب‌وکار جدید بوده است.

در شکل ۴.۷ انتظار تعداد مشاغل ایجادشده در ۵ سال آینده یک کسب‌وکار مشخص شد. همچنین در شکل ۴.۸ معلوم شد که کارآفرینان نوپا چه انتظاراتی از نوع درآمد و بازار خود داشتند و آیا قرار است بیش از ۲۵ درصد درآمدشان از بازار خارج از کشور تامین شود یا خیر؟ در این بخش یک قدم جلوتر رفته و درآمد در سه بخش مشخص می‌شود: ۱. مشتریان (محلی، ملی یا بین‌المللی)، ۲. خدمات و محصولات جدید (محلی، ملی و بین‌المللی) و ۳. فناوری‌های جدید (محلی، ملی و بین‌المللی). هر کدام از این‌ها تأثیرات مجزا و متفاوتی بر روی کسب‌وکارها خواهند داشت.

در شکل ۵.۵ مشاهده می‌شود که چقدر از بازار کسب‌وکارهای نوپا، بازار محلی، ملی و بین‌المللی است. با بررسی شکل می‌توان به این نتیجه رسید که اکثر کسب‌وکارهای نوپا تمرکز بیشتری بر بازار محلی دارند و در درجه دوم نگاهی به بازار ملی خواهند داشت. بازار بین‌المللی برای این کسب‌وکارها در بیش‌تر کشورها در مرحله سوم قرار دارد، اما هستند کشورهایی که مقدار قابل توجهی از درآمد آن‌ها از صادرات محصول و یا خدمت به دست می‌آید، مانند هلند، کرواسی، لوکزامبورگ و

شکل ۵.۵ - سطح درآمدی کارآفرینی نوپا در سه بخش محلی، ملی و بین‌المللی

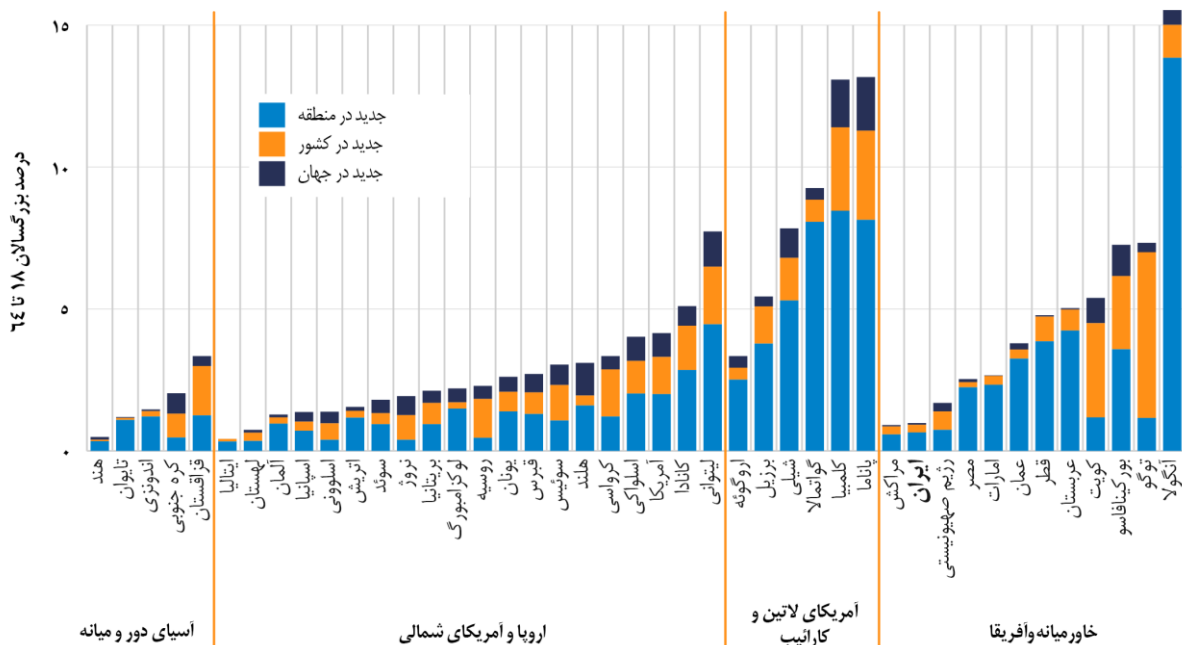

یکی از مسائل بسیار مهم در رابطه با کالا و خدمات تولیدشده این است که آیا این محصول مشابه داخلی و یا خارجی دارد یا خیر؟ این‌جا منظور از داخلی و خارجی لزوماً داخل کشور و بیرون از آن نیست و می‌تواند به یک منطقه هم اشاره داشته باشد. این که یک محصول تولیدشده تا چه اندازه نیاز بازار را تامین می‌کند نیز بسیار مهم است، زیرا هرچه نیاز به این نوع محصولات بیش‌تر باشد، می‌تواند باعث رونق کسب‌وکار و در نتیجه اثر القایی در بازار محلی شود. حال اگر محصول کاملاً جدید باشد و نیاز به بازار برای آن وجود داشته باشد، با توجه به نیاز بازار (محلی، ملی و بین‌المللی) می‌توان انتظار داشت که کسب‌وکار رونق بگیرد.

طبق آمار مشخص‌شده در شکل ۵.۶، در تمامی کشورهای آسیای میانه و مرکزی کسب‌وکارهایی که محصول جدید را برای «بازار محلی» عرضه می‌کنند کمتر از ۲٪ است. همچنین این آمار برای همه کشورهای اروپایی به جز ۴ کشور صدق می‌کند. با توجه به

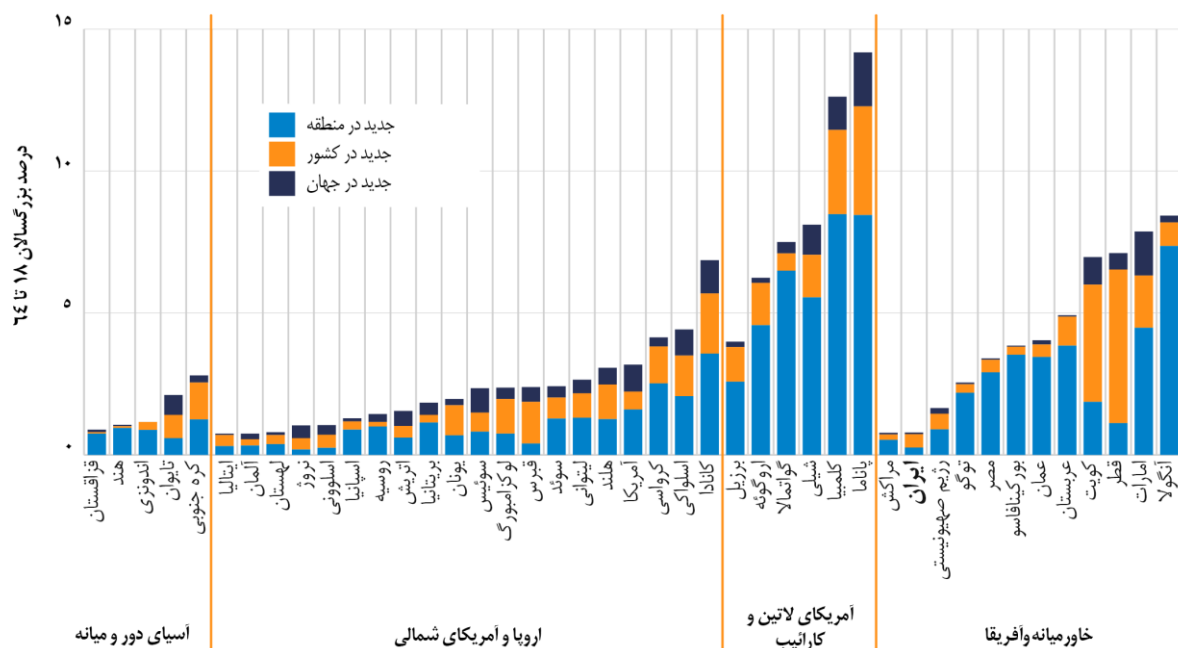
شکل ۵۶، در ۲۷ کشور، تعداد کسب‌وکارهای نوپایی که یک محصول جدیدی را به «بازار ملی» عرضه می‌کنند کمتر از ۱٪ است. همچنین در ۶ کشور این میزان به ۲٪ می‌رسد. سومین بخش هم بازار بین‌المللی است. طبق شکل، تعداد کسب‌وکارهای نوپا و قدیمی که از تکنولوژی جدیدی در دنیا استفاده می‌کنند زیاد نبوده و فقط اوضاع در کلمبیا، پاناما و تا حدی کانادا مطلوب است.

شکل ۵۶ - کسب‌وکارها با محصولات جدید در ابعاد محلی، ملی و بین‌المللی

در نهایت، در شکل زیر کسب‌وکارهای نوپایی را می‌بینیم که از فناوری جدیدی در تولید محصول خود استفاده می‌کنند. طبق شکل ۵۷، کمتر از ۱٪ افراد در ۳۸ کشور دنیا از تکنولوژی جدیدی در تولید محصول خود استفاده می‌کردند.

شکل ۵۷ - کسب‌وکارهایی که از فناوری جدید در روند تولید محصول استفاده می‌کنند

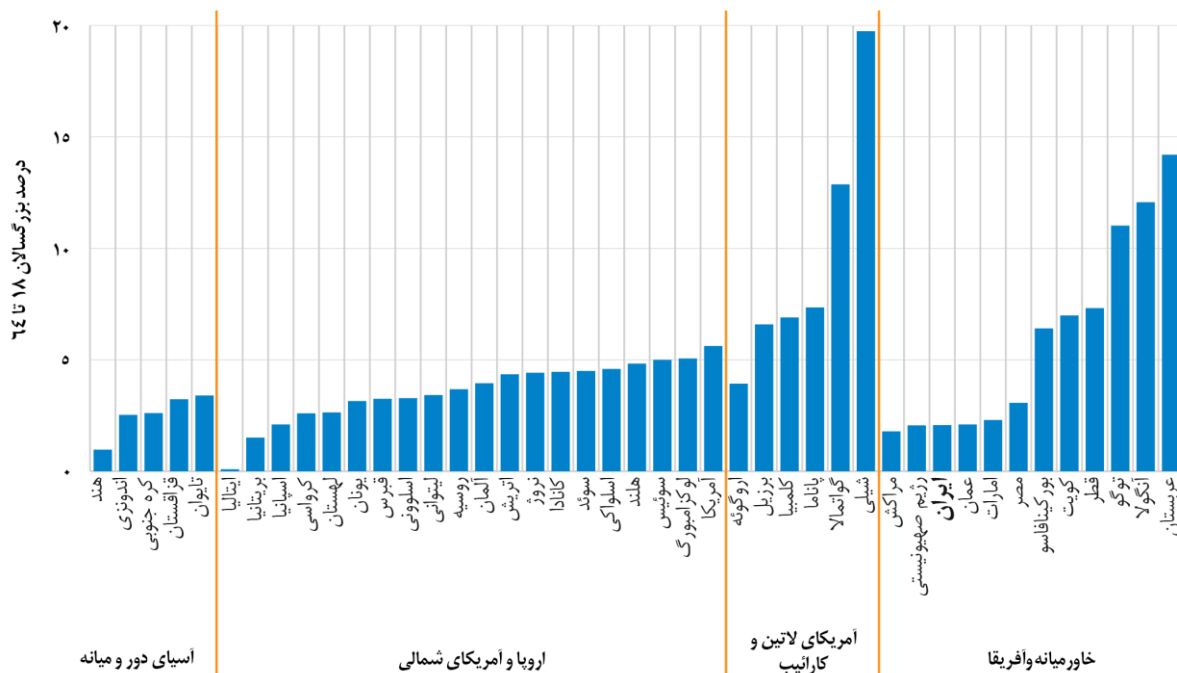

فصل ششم

شرایط استارتاپ‌ها

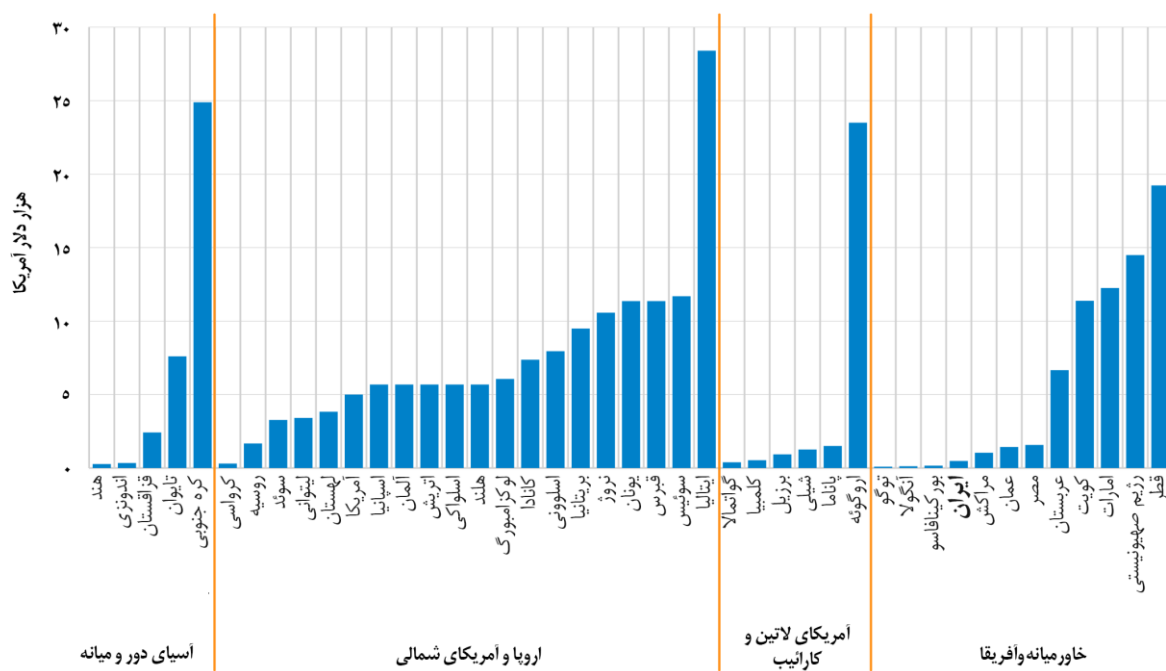
سوال دیگری که از کارآفرینان کسب‌وکارهای نوپا پرسیده شد در رابطه با سرمایه‌گذاری بر روی کسب‌وکار جدید بود. در واقع سوال مطرح‌شده این بود که آیا این افراد در طول ۳ سال گذشته بر روی یک استارت‌آپ فردی دیگر سرمایه‌گذاری کرده‌اند یا خیر. نتیجه به سوال این پرسش در شکل ۶.۱ نمایش داده شده است. طبق نتایج در ۲۹ کشور، کمتر از ۵٪ افراد به این پرسش پاسخ مثبت داده بودند. همچنین فقط در ۵ کشور بیش از ۱۰٪ افراد روی یک استارت‌آپ دیگر سرمایه‌گذاری کرده بودند.

شکل ۶.۱ - سرمایه‌گذاری کارآفرینان نوپا بر روی یک استارت‌آپ فردی دیگر در سه سال گذشته

در ادامه سوال قبل، از افرادی که روی یک استارت‌آپ سرمایه‌گذاری کرده بودند مقدار مبلغ سرمایه‌گذاری‌شده مطرح شد. در ۲۰ کشور، میانه مبلغ سرمایه‌گذاری‌شده کمتر از ۵۰۰۰ دلار بود. در میان این کشورها، ۱۰ تا ۱۰۰۰ دلار بود. این عدد برای ۲۳ کشور باقی‌مانده بیش از ۵۰۰۰ دلار بود. البته باید خاطرنشان کرد که ۱۷ کشور از این ۲۳ کشور، فقط کمتر از ۵٪ کارآفرینان نوپا روی یک استارت‌آپ دیگر سرمایه‌گذاری کردند.

شکل ۶.۲ - مبلغ سرمایه‌گذاری شده بر روی استارت‌آپ‌ها

ایران

- جمعیت (۲۰۲۰): ۸۲.۹ میلیون (بر اساس آمار سازمان ملل)
- سرانه تولید ناخالص داخلی (۲۰۱۹): ۲۰۱۹، به دلار: ۱۱.۹۶ هزار (بر اساس آمار صندوق بین‌المللی پول)

انگیزشی

(تأخوری موافق یا خیلی موافق)

رتبه/تبه	TEA %	رتبه/تبه	TEA %
۳۵	۳۰.۱	۳	۸۸.۹
۲۶.۱		۳۶	۱۹.۰
۸۸.۹		۲۶	۶۴.۸
۲۱.۴			
۵۹.۲			

فعالیت

رتبه/تبه	% بزرگسالان	رتبه/تبه	% بزرگسالان
۳۱	۸	۳۱	۸
۲۲.۴	۱۴.۵	۴	۱۴.۵
۰.۹	۰.۸	۳۱	۰.۸

فعالیت کارآفرینانه نوپا

نرخ مالکیت کسب‌وکارهای ثبت شده

فعالیت کارآفرینانه کارمندان

پارامترهای مرتبط به کووید ۱۹

رتبه/تبه	% بزرگسالان	رتبه/تبه	TEA %
۲۳	۵۱.۴	۲۳	۵۱.۴
۲۵	۱۶.۸	۲۵	۱۶.۸
۲۶	۳۹.۶	۲۶	۳۹.۶
۴۱	۱۸.۱	۴۱	۱۸.۱

همه‌گیری روی درآمد خانوار تأثیر گذاشت

شناخت فردی که در دوران همه‌گیری کرونا

کسب‌وکار خود را آغاز کرده است

شناخت فردی که در دوران همه‌گیری کرونا

کسب‌وکار خود را تعطیل کرده است

پیگیری فرصت‌های جدید در دوران کرونا

نگرش و ادراک

رتبه/تبه	% بزرگسالان	رتبه/تبه	% بزرگسالان
۴۰	۳۳.۸	۴۰	۳۳.۸
۴۳	۱۳.۳	۴۳	۱۳.۳
۴۲	۲۱.۳	۴۲	۲۱.۳
۱۴	۶۴.۹	۱۴	۶۴.۹
۴۱	۱۷.۷	۴۱	۱۷.۷
۲۱	۲۳.۹	۲۱	۲۳.۹

شناخت فردی که کسب‌وکار جدید آغاز کرده است

وجود فرصت‌های مناسب برای شروع کسب‌وکار در منطقه

فرد

شروع کسب‌وکار راحت است

داشتن دانش و مهارت‌های شخصی

ترس از شکست (فرصت)

قصد کارآفرینی

تأثیرات کارآفرینی

رتبه/تبه	% بزرگسالان	رتبه/تبه	% بزرگسالان
۱.۳	۳۲	۱.۳	۳۲
۰.۲	۳۷	۰.۲	۳۷
۰.۴	۳۶	۰.۴	۳۶
۰.۱	۳۰	۰.۱	۳۰
۲۴.۱	۱۷	۲۴.۱	۱۷

انتظارات شغلی (انتظار استخدام حداقل ۶ کارمند در

۵ سال آینده)

بین‌المللی (درآمد +۲۵٪)

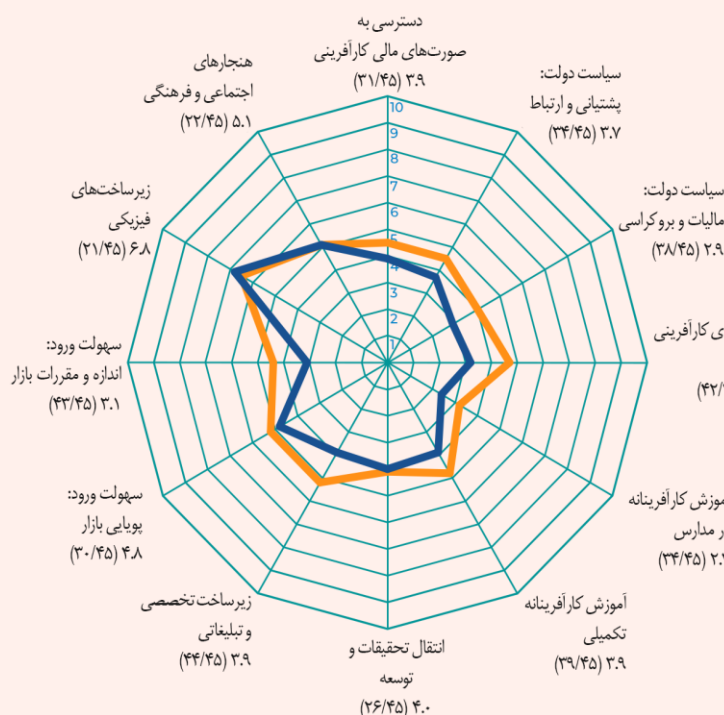
محدوده ملی (مشتریان و محصولات / فرایند)

محدوده جهانی (مشتریان و محصولات / فرایند)

صنعت (درصد TEA در کسب‌وکارهای خدماتی)

رتبه‌بندی کارشناسان از شرایط چارچوب کارآفرینانه

GEM
ایران

مقیاس EFCs

۰ = وضعیت بسیار نامطلوب

۱۰ = وضعیت بسیار مطلوب

رتبه از ۴۵ ثبت شده در پراگ

فعالیت‌های کارآفرینانه ایران در سال ۲۰۲۰ تقریباً در تمامی قسمت‌ها شاهد کاهش چشم‌گیری نسبت به سال گذشته بود که شاید یکی از دلایل اصلی آن همه‌گیری کرونا باشد. در سال ۲۰۲۰، ۵۱٪ بزرگسالان بین ۱۸-۶۴ سال پاسخ‌دهنده به پرسشنامه‌های GEM بیان کردند که درآمد خانوارشان به دلیل همه‌گیری کرونا کم شده است. با وجود این که این عدد بزرگ و قابل توجه است، اما نسبت به بسیاری از کشورهای همسایه، مانند امارات (۶۸ درصد) و عربستان (۷۱ درصد) کمتر بوده است. از طرفی، به دلایل متفاوت، نرخ تمایل ایجاد کسب‌وکار در ۳ سال آینده، نسبت به سال ۲۰۱۹ که ۳۸٪ بود، کاهش یافته و به ۲۴٪ درصد در سال ۲۰۲۰ رسیده است. البته ۶۲٪ پاسخ‌دهندگان گفتند که «همه‌گیری» بر روی این تصمیم‌شان تأثیرگذار بوده است و به دلیل عدم اطمینان از وضعیت موجود و نبود پیش‌بینی آینده، خیلی‌ها از شروع کسب‌وکار جدید سر باز می‌زنند.

نرخ TEA ایران از ۱۰.۷٪ در سال ۲۰۱۹ به ۸٪ در سال ۲۰۲۰ رسیده. همچنین در سال ۲۰۱۹، حدود ۵٪ از بزرگسالان ایران برنامه داشتند که حداقل ۶ نفر را تا ۵ سال آینده استخدام کنند که در سال ۲۰۲۰ این عدد به ۱.۳٪ رسید که احساس بلاتکلیفی نسبت به آینده را نشان می‌دهد. به علاوه، پاسخ‌دهندگان TEA و یا EBO هیچ فرصت جدیدی را به‌خاطر وجود کرونا نمی‌دیدند. در واقع ۸۲٪ TEA و ۹۵٪ EBO کرونا را فرصتی برای گسترش شغل خود نمی‌دیدند. این‌ها همه بدان معنی است که باید سیاست‌های جدید و منعطفی برای این دوران برنامه‌ریزی کرد.

شرایط چارچوب سیاست‌گذاری ایران شرایط خوبی ندارد، از جمله دسترسی به امور مالی کارآفرینی (رتبه ۳۱)، سیاست دولت: حمایت و ارتباط (رتبه ۴۲)، انتقال تحقیق و توسعه (رتبه ۲۶). از نظر زیرساخت‌های تجاری و حرفه‌ای، امتیاز ایران از ۳ در سال ۲۰۱۹ به ۳.۹ در سال ۲۰۲۰ افزایش یافته است. اگرچه این یک پیشرفت قابل توجه است، اما متأسفانه رتبه ایران را در این شرایط به ۴۴ در مجموع می‌رساند که نشان‌دهنده ارائه ضعیف خدمات حرفه‌ای در دسترس است.

از نظر «سهولت ورود و بازار»، نمره ایران از ۳ به ۴.۸ افزایش یافت که بیش‌ترین نرخ رشد در میان تمامی اقتصادها را شاهد بود. این امر نشان‌دهنده این است که در ایام کرونا، راه ورود به بازار آسان‌تر بوده است. همچنین «هنجارهای فرهنگی و اجتماعی» نیز از امتیاز ۳ در سال ۲۰۱۹ به ۵.۱ در سال ۲۰۲۰ رسیده‌اند که رتبه ایران را به ۲۲ ارتقا می‌دهد. از طرفی، کارشناسان ایران به راهکارهای دولت برای مقابله با اثرات منفی همه‌گیری کرونا امتیاز پایین ۳.۵ را داده‌اند که رتبه ایران در میان همه کشورها ۳۸ خواهد شد. همچنین رتبه دولت ایران در بحث راهکار مرتبط با کارآفرینی نیز ۴۰ (از میان ۴۳ کشور) شده است. این اعداد به این معنی است که علی‌رغم چند نکته مثبت در شرایط چارچوب ایران، نه دولت و نه کارآفرینان ایرانی نتوانستند از چالش‌های این دوران خوب بریبایند. باید منتظر ماند و دید که با گذر زمان چه اتفاقات جدیدی خواهد افتاد.

کلمات اختصاری

Global Entrepreneurship Monitor (GEM)	دیده‌بان جهانی کارآفرینی
Adult Population Survey (APS)	بررسی جمعیت بزرگسال
National Expert Survey (NES)	بررسی کارشناسان ملی
Total early-stage Entrepreneurial Activity (TEA)	فعالیت کارآفرینی نوپا
Established Business Ownership (EBO)	کسب و کارهای ثبت شده
Entrepreneurial Employee Activity (EEA)	افرادی که به نمایندگی از شخص دیگری در حال اداره یک بیزنس هستند

منبع: Global Entrepreneurship Monitor (GEM)

استفاده از اطلاعات این گزارش با ذکر نام "مدیریت فناوری و طرح‌های کاربردی دانشگاه مازندران" بلامانع است